

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE İLKOKULLARDA SANAT
EĞİTİMİ (1923-1950)

İLKAY ERGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ EROL ÇİYDEM

TEMMUZ - 2023

KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

İlkay ERGİN

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE İLKOKULLARDA SANAT EĞİTİMİ (1923-1950)****İLKAY ERGİN****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
DANIŞMAN:DR. ÖĞR. ÜYESİ EROL ÇİYDEM**

Bu çalışmanın amacı Cumhuriyet'in ilanından (1923) Demokrat Parti Dönemi'ne (1950) kadar geçen süre zarfında ilkokullarda sanat eğitiminin durumunu ortaya koymaktır. Cumhuriyet dönemi sanat eğitimi konusunda belli başlı çalışmalar bulunmakla birlikte öğretim programları bağlamında yapılmış araştırma sayısı sınırlıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanat eğitimi özellikle belli başlı okullar veya kurumlar bağlamında çalışılmıştır. Ancak bu bağlamda yapılmış olan çalışmaların çoğu sadece durumu betimleyici özelliktedir. Bu çalışmada ise Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokullarda sanat eğitiminin ne şekilde verildiği betimlenmekle birlikte söz konusu eğitim kapsamındaki derslerde öne çıkan beceri, yetkinlik ve değerlerin neler olduğu da belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu dönemdeki ilkokul programları incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma deseni üzerine kuruludur. Çalışmanın verilerini 1923 ila 1950 yılları arasında uygulanmış olan ilkokul programları oluşturmaktadır. Bunlar sırasıyla; 1924 İlkokulların Müfredat Programı, 1926 İlkokulların Müfredat Programı, 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1936 İlkokul Programı, 1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı ve 1948 İlkokul Programı'dır. Araştırma veri analizinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER:Cumhuriyet Dönemi, İlkokul Programı, Sanat Eğitimi

Temmuz 2023, 94 Sayfa

ABSTRACT**MSC THESIS****ART EDUCATION IN PRIMARY SCHOOLS IN REPUBLIC PERIOD
(1923-1950)****İLKAY ERGİN****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES AND TURKISH EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR:ASSIST. PROF. DR. EROL ÇİYDEM**

This study aims to reveal the state of art education in primary schools during the period from the proclamation of the Republic (1923) to the Democratic Party Period (1950). Although there are certain studies on art education in the Republican period, the number of researches in the context of curricula is limited. In the first years of the Republic, art education was studied especially in the context of major schools or institutions. However, most of the studies conducted in this context are only descriptive of the situation. In this study, besides describing how art education was given in primary schools in the first years of the Republic, it was also tried to determine what skills, competencies and values were prominent in the lessons within the scope of the education in question. In this direction, primary school programs in the mentioned period were examined. The study is based on historical research design, one of the qualitative research methods. The data of the study consists of primary school programs implemented between 1923 and 1950. These are respectively; 1924 Curriculum for Primary Schools, 1926 Curriculum for Primary Schools, 1927 Curriculum for Village Schools, 1936 Primary School Curriculum, 1936 Rural School Curriculum Draft and 1948 Primary School Curriculum. Document analysis technique was used in research data analysis.

KEYWORDS:Republic Period, Primary School Curriculum, Art Education

July 2023, 94 Page

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama aşamasında desteklerini bir an olsun esirgemeyen, beni yüreklendiren eğitim tarihi konusunda çok geniş bir bilgi sağlayan danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erol Çiydem'e yardım ve desteklerinden dolayı müteşekkirim. Alan dışı öğrenci olarak gelmiş olmama rağmen beni Sosyal Bilgiler ders alanında geliştirmek adına ellerinden gelenin fazlasını yapan tüm hocalarıma, öğretim yöntemleri ve özellikle okul dışı eğitimin önemini anlamamı sağlayan Prof. Dr. Selahattin Kaymakcı hocama ve öğretim programlarına daha farklı bir bakış açısı geliştirmem konusunda yol gösteren Doç. Dr. Emine Karasu Avcı hocama ayrıca teşekkürü borç bilirim. Aynı zamanda süreç boyunca Milli Kütüphane kaynaklarından faydalanmamda büyük kolaylık sağlayan Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Yönetim Encümeni şube müdürü Mahir Ergin'e çok teşekkür ederim.

Tez çalışma sürem boyunca desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşim Zeynep Ergin'e gösterdiği sabır için ayrıca teşekkür ediyorum.

İLKAY ERGİN

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Önemi	2
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	2
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1 Türkiye’de Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişimi.....	8
2.1.1 Tanzimat Döneminde Sanat Eğitimi	8
2.1.2 II. Abdülhamid Döneminde Sanat Eğitimi	9
2.1.3 II. Meşrutiyet Döneminde Sanat Eğitimi	10
2.1.4 Erken Cumhuriyet Dönemi’nde (1923-1950) İlkokul Programları.....	11
2.2 Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	13
3. YÖNTEM.....	16
3.1 Araştırma Deseni	16
3.2 Verilerin Toplanması.....	16
3.3 Verilerin Analizi	17
4. BULGULAR	19
4.1 1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı’nda Sanat Eğitimi	19
4.1.1 Resim Dersi.....	19
4.1.2 Elishleri Dersi	20
4.1.3 Musikî Dersi	21
4.1.4 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi	21
4.2 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı’nda Sanat Eğitimi	21
4.2.1 Resim - El İşi Dersi.....	22
4.2.2 Musiki Dersi	25
4.2.3 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi	27
4.2.3.1 Resim dersi.....	27
4.2.3.2 Elishleri	31
4.2.3.3 Musikî dersi.....	33
4.3 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı’nda Sanat Eğitimi.....	36
4.3.1 Resim – Elishleri Dersi	37
4.3.2 Musiki Dersi	40
4.3.3 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi	40
4.3.3.1 Resim ve Elishleri dersi.....	40
4.4 1936 İlkokul Programı’nda Sanat Eğitimi.....	42
4.4.1 Resim - İş Dersi	42
4.4.2 Müzik Dersi	44

4.4.3	Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi	45
4.4.3.1	Resim – İş dersi	46
4.4.3.2	Müzik dersi.....	50
4.5	1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı’nda Sanat Eğitimi....	54
4.6	1948 İlk Okul Programı’nda Sanat Eğitimi	54
4.6.1	Resim - İş dersi	55
4.6.2	Müzik dersi	56
4.6.3	Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi	58
4.6.3.1	Resim-İş dersi.....	59
4.6.3.2	Müzik dersi.....	64
4.7	İlkokul Programlarının Beceri, Değer ve Yetkinlik Açısından Karşılaştırılması.....	68
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	84
	KAYNAKLAR	90

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. 1924 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersi konuları	19
Tablo 2. 1924 İlk mekteplerin müfredat programı elişleri dersi konuları	20
Tablo 3. 1924 İlk mekteplerin müfredat programı musikî dersi konuları.....	21
Tablo 4. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı resim dersi birinci, ikinci ve üçüncü sınıf konuları	23
Tablo 5. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı dördüncü ve beşinci sınıfların resim dersi konu içerikleri tablosu	24
Tablo 6. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı elişleri dersi birinci, ikinci ve üçüncü sınıf konuları	24
Tablo 7. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı elişleri dersi dördüncü ve beşinci sınıf konuları	25
Tablo 8. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı musikî dersi konuları	26
Tablo 9. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersinin hedefler bölümünde belirlenen beceriler	27
Tablo 10. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersinin öğretiminde dikkat edilecek hususlar bölümünde belirlenen beceriler	28
Tablo 11. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersinin hedefler bölümünde belirlenen değerler	29
Tablo 12. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen değerler	29
Tablo 13. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersinin hedefler bölümünde belirlenen yetkinlikler	30
Tablo 14. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen yetkinlikler	30
Tablo 15. 1926 İlk mektep müfredat programında elişleri dersinin hedefler bölümünde belirlenen beceriler	31
Tablo 16. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen beceriler.....	31
Tablo 17. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında elişleri dersinin hedefler bölümünde belirlenen beceriler	32
Tablo 18. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen değerler	32
Tablo 19. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen yetkinlikler	33
Tablo 20. 1926 İlk mekteplerin Müfredat programında musikî dersinin hedefleri bölümünde belirlenen beceriler	33
Tablo 21. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında musikî dersinde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen beceriler	34
Tablo 22. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında musikî dersinin hedefleri bölümünde belirlenen değerler	35
Tablo 23. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen değerler	35
Tablo 24. 1926 İlk mekteplerin müfredat programında musikî dersinin hedefleri bölümünde belirlenen yetkinlikler	35

Tablo 25. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen yetkinlikler	36
Tablo 26. 1927 Köy mektepleri için müfredat programında sınıf düzeylerine göre resim dersi konuları	38
Tablo 27. 1927 Köy mektepleri için müfredat programında sınıf düzeylerine göre elişleri dersi konuları	39
Tablo 28. 1927 Köy mektepleri için müfredat programının resim ve elişleri dersinin açıklamalarında belirlenen beceriler	40
Tablo 29. 1927 Köy mektepleri için müfredat programının resim ve elişleri dersinin açıklamalarında belirlenen değerler	41
Tablo 30. 1927 Köy mektepleri için müfredat programının resim ve elişleri dersinin açıklamalarında belirlenen yetkinlikler	41
Tablo 31. 1936 İlkokul programında sınıf düzeylerine göre resim-iş dersi konuları	43
Tablo 32. 1936 İlkokul programına göre iş dersi konuları	43
Tablo 33. 1936 İlk okul programında müzik dersi konuları	44
Tablo 34. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin hedefleri bölümünde belirlenen beceriler	46
Tablo 35. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin direktifleri bölümünde belirlenen beceriler	47
Tablo 36. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin hedefleri bölümünde belirlenen değerler	48
Tablo 37. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin direktifleri bölümünde belirlenen değerler	48
Tablo 38. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin hedefleri bölümünde belirlenen yetkinlikler	49
Tablo 39. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin direktifleri bölümünde belirlenen yetkinlikler	49
Tablo 40. 1936 İlkokul programında müzik dersinin hedef bölümünde belirlenen beceriler	50
Tablo 41. 1936 İlkokul programında müzik dersinin açıklama ve direktifler bölümünde belirlenen beceriler	51
Tablo 42. 1936 İlkokul programında müzik dersinin hedef bölümünde belirlenen değerler	52
Tablo 43. 1936 İlkokul programında müzik dersinin açıklama ve direktifler bölümünde belirlenen değerler	52
Tablo 44. 1936 İlkokul programında müzik dersinin hedef bölümünde belirlenen yetkinlikler	53
Tablo 45. 1936 İlkokul programında müzik dersinin açıklama ve direktifler bölümünde belirlenen yetkinlikler	53
Tablo 46. 1948 İlk okul programında sınıf düzeylerine göre resim dersi konuları ..	55
Tablo 47. 1948 İlkokul programı iş konuları tablosu	56
Tablo 48. 1948 İlk okul programında müzik dersi konuları	57
Tablo 49. 1948 İlk okul programında müzik dersi konuları	57
Tablo 50. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin amaçları bölümünde belirlenen beceriler	59
Tablo 51. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin açıklamalar bölümünde belirlenen beceriler	60
Tablo 52. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin amaçları bölümünde belirlenen değerler	61

Tablo 53. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin açıklamalar bölümünde belirlenen değerler	62
Tablo 54. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin amaçları bölümünde belirlenen yetkinlikler	63
Tablo 55. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin açıklamalar bölümünde belirlenen yetkinlikler	63
Tablo 56. 1948 İlkokul programında müzik dersinin amaçları bölümünde belirlenen beceriler	64
Tablo 57. 1948 İlkokul programında müzik dersinin açıklamaları bölümünde belirlenen beceriler	65
Tablo 58. 1948 İlkokul programında müzik dersinin amaçları bölümünde belirlenen değerler	66
Tablo 59. 1948 İlkokul programında müzik dersinin açıklamaları bölümünde belirlenen değerler	66
Tablo 60. 1948 İlkokul programında müzik dersinin amaçları bölümünde belirlenen yetkinlikler	67
Tablo 61. 1948 İlkokul programında müzik dersinin açıklamaları bölümünde belirlenen yetkinlikler	67
Tablo 62. Cumhuriyet dönemi ilkokul programlarında resim, el-işi/resim-iş ve müzik dersi incelenen bölümler	68
Tablo 63. Resim iş dersi öğretim programlarında beceriler	69
Tablo 64. Müzik dersi öğretim programlarında beceriler	73
Tablo 65. Resim iş dersi öğretim programlarında değerler	76
Tablo 66. Müzik dersi öğretim programlarında değerler	79
Tablo 67. Resim iş dersi öğretim programlarında yetkinlikler	81
Tablo 68. Müzik dersi öğretim programlarında yetkinlikler	82

1. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Bu araştırmada Cumhuriyet'in ilanından (1923) Demokrat Parti Dönemi'ne (1950) kadar geçen süre zarfında ilkokullarda sanat eğitimi nasıldır sorusuna cevap aranmıştır. Bu anlamda araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir:

- 1- 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programında sanat eğitimi kapsamında hangi derslere yer verilmiştir?
- 2- 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programında sanat eğitimi kapsamındaki derslerde hangi beceri, yetkinlik ve değerler ön plana çıkmıştır?
- 3- 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında sanat eğitimi kapsamında hangi derslere yer verilmiştir?
- 4- 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında sanat eğitimi kapsamındaki derslerde hangi beceri, yetkinlik ve değerler ön plana çıkmıştır?
- 5- 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programında sanat eğitimi kapsamında hangi derslere yer verilmiştir?
- 6- 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programında sanat eğitimi kapsamındaki derslerde hangi beceri, yetkinlik ve değerler ön plana çıkmıştır?
- 7- 1936 İlkokul Programında sanat eğitimi kapsamında hangi derslere yer verilmiştir?
- 8- 1936 İlkokul Programında sanat eğitimi kapsamındaki derslerde hangi beceri, yetkinlik ve değerler ön plana çıkmıştır?
- 9- 1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağında sanat eğitimi kapsamında hangi derslere yer verilmiştir?

10-1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağında sanat eğitimi kapsamındaki derslerde hangi beceri, yetkinlik ve değerler ön plana çıkmıştır?

11- 1948 İlk Okul Programında sanat eğitimi kapsamında hangi derslere yer verilmiştir?

12- 1948 İlk Okul Programında sanat eğitimi kapsamındaki derslerde hangi beceri, yetkinlik ve değerler ön plana çıkmıştır?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Cumhuriyet'in ilanından (1923) Demokrat Parti Dönemi'ne (1950) kadar geçen süre zarfında ilkokullarda sanat eğitiminin durumunu ortaya koymaktır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Cumhuriyet dönemi sanat eğitimi konusunda belli başlı çalışmalar bulunmakla birlikte öğretim programları bağlamında yapılmış araştırma sayısı sınırlıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sanat eğitimi özellikle belli başlı okullar veya kurumlar bağlamında çalışılmıştır. Ancak bu bağlamda yapılmış olan çalışmaların çoğu sadece durumu betimleyici özelliktedir. Bu çalışmada ise Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkokullarda sanat eğitiminin ne şekilde verildiği betimlenmekle birlikte söz konusu eğitim kapsamındaki derslerde öne çıkan beceri, yetkinlik ve değerlerin neler olduğu da belirlenmeye çalışılmıştır. Ele alına dönem aynı zamanda belli başlı kırılmaları da içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda çalışmada sanat eğitiminde söz konusu kırılmaların yansımalarını da görebilmek mümkün olacaktır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma öncelikle tarihsel olarak sınırlılığa sahiptir. Bu anlamda ele alına dönem 1923 ila 1950 yılları arasındır. 1923 yılı imparatorluktan cumhuriyete geçişin olduğu yeni bir dönemi ifade eder. 1923 öncesi dönemi ele almak çalışmanın kapsamını genişleteceği gibi çalışmaya farklı boyutlar kazandıracaktı. Ancak bu durumda çalışmada

bütünselliği koruyabilmek zorlaşacaktı. Nitekim Cumhuriyet yeni bir rejim olarak kendi vatandaşını yetiştirmeyi hedeflemiş ve bu doğrultuda eğitim sisteminde önemli kırılmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet öncesi dönemi de çalışma kapsamı içine almak konunun anlaşılması açısından da zorlukları beraberinde getirecekti. 1950 ise Türkiye’de çok partili hayata geçişten sonra iktidarın değiştiği yeni bir sürecin başlangıcıdır. 1950 sonrası da ayrı bir tez konusu olacak kadar kapsamlı ve geniştir. Bundan dolayı tarihsel sınırlılık olarak 1950 tercih edilmiştir. Bununla birlikte sadece ilkokul programları çalışmaya konu edinilmiştir. Bu programlar içerisinde de doğrudan sanat eğitimi ile ilişkilendirilen dersler çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda belirlenen dersler şunlardır: Resim, El İşleri ve Musiki. Bu dersler dışında farklı derslerin içeriğinde de sanat eğitimi ile ilişkilendirilebilecek konular bulunmaktadır. Ancak çalışmanın bütünlüğünü bozmaması ve doğrudan sanat eğitimi ile ilişkilendirilebilecek bir ders olmaması dolayısıyla onlar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Sanat sözcüğü etimolojik anlamda Arapça kökenli bir kelimedir. "Amel" yani iş ve yapma anlamına gelen "sun" kökünden türetilmiştir. “Sun” kelimesi, bir işi meydana getirmek ve zihinde tasarlanan şekli bir maddeye vermek anlamını taşır. Ayrıca, “sun” kelimesi güzellik ve hayranlık uyandıran bir eser anlamında da kullanılır. İnsanın akıl ve zekâ kullanarak yaptığı şeyler için ise sanat kelimesi kullanılmıştır. Türkçe’de kullanıldığı şekliyle sanat kelimesi Arapça “sınâat” kelimesinden gelir. Kâmûs-ı Türkî’de sınâ‘at şu şekilde açıklanmıştır: 1- ihtiyacat-ı beşriye’den birinin hüsul ve vücuda getirilmesi için icra olunan amel ki tahsil ile beraber tecrübe ve idman ve mümarese ile ve bazen yalnız idman ve mümarese ile öğrenilir, çulhacılık, terzilik, demircilik, marangozluk vesaire gibi hîrfe. 2- yalnız tahsil ile elde edilemeyüb ameliyat ve tecrübe dahil muhtaç olan ilim ve fûnun, tebabat ve cerrahlık ve mühendislik gibi. 3- maharet, ustalık” (Şemseddin Sami, r.1317) . Aynı sözlükte resim, heykeltıraşlık, musiki gibi marifetler ise sanayi-i nefise olarak tanımlanmıştır. Osmanlı’nın son döneminde bu konuda layihası bulunan Suphi Paşa da sanayi-i nefiseyi mimarlık, ressamlık, hattatlık, hakkaklık, çinicilik, sedefkâri oymacılık ve mücellitlik gibi marifetleri kapsayan bir alan olarak tanımlamıştır (Özkaya, 2022, s. 650). Bugün artık sanat kelimesi Türkçede yerleşik ve yaşayan bir kelime olarak kullanılmaktadır. Bazı dil bilimcilerimize göre, bu kelimenin aslı Arapçadaki "sun" kelimesinin Türkçedeki "us" kelimesiyle akıl, bilgi ve hüner anlamında birleştiği ve harf değişikliğiyle "sun" şeklinde, diğer birçok kelime gibi Türkçeden Arapçaya geçtiği söylenmektedir. Ayrıca, Türkçedeki "usta" deyişi de, sanat becerisi olan ve us sahibi anlamına gelmektedir (Yolcu, 2021, s. 4).

2006 Yılı Görsel Sanatlar Öğretim Programı (1-8. Sınıflar) sanat için “birçok alanı, akımı, müzesi, sergi salonu, uygulayıcısı olan sosyal bir kurum” tanımını kullanmaktadır. Bununla ilgili önem arz eden nokta sanat eğitimi alanına giren derslerin pek çok bağlamda diğer derslerden ayrılmasında etken olmasıdır.

Sanat eğitimi, “insanların kendi yaşantılarını amaçlı ve yöntemli olarak olumlu yönde değiştirme, dönüştürme, geliştirme ve yetkinleştirme sürecidir” şeklinde

tanımlanmaktadır (Uçan, 2002, s.3). San'a (1982) göre, "genel eğitim süreci içindeki, sanat eğitiminin konuları içine, geçmiş ve şimdiki zaman girmekte, genel olarak sanat, sanatsal yaratma, sanat tarihi gibi konularda ve müzik, resim gibi özel alanlarda, kuramsal bilgi aktarımı ile uygulamalı ve kılğısal (tatbiki ve ameli) çalışmalar bir arada yer almaktadır".

Sanat eğitimi ya da güzel sanatlar eğitimi kavramlarının yerine son dönemlerde sanatlar eğitimi (arts education) kavramı ön plana çıkmıştır. Sanatlar eğitimi; "öncelikle örgün eğitimde, bilim ve teknik eğitimin yanında ve onlarla eş değerde yer alması gereken, elverdiğince çeşitli sanat dallarında yapılacak öğretim" olarak tanımlanmaktadır (San,1992, s. 23). Bahsedilen öğretimin hangi eğitim seviyelerinde hangi metotlarda nasıl aktarılacağı konusunda çalışmalar yapan, teknik ve kuramlar geliştiren bilim dalına da sanatlar eğitimbilimi denmektedir (San,1992, s. 23).

Son yıllarda gelişmiş ülkelerde sanat dallarıyla ilgili dersler diğer sanat dersleri ile entegre edilerek işlenmektedir. Bu entegrasyona tarih, ana dil dersi, sosyal bilgiler gibi dersler de dahil edilmiştir (San,1992, s.23). Ders dışı etkinlikler adına, proje çalışmaları, çeşitli sunumlar, okul şenlikleri gibi uygulamalarda yaratıcı drama ilk sırada yer alırken onu resim, grafik, dans gibi çalışmalar takip etmektedir (San,1992, s.24).

San'a (1999) göre iki ana sanat eğitim anlayışı bulunmaktadır. İlki, insan eğitiminin önemli olduğu sanat yoluyla eğitim. İkincisi ise sanatın öne geçtiği, sanatın aktarılmasını hedefleyen sanat için eğitim anlayışı. İlk anlayışa göre sanatsal aktiviteler genel eğitim sisteminde yer alan ve insanı eğiten bir süreçtir. Bu anlayışa göre çocuk kendi haline bırakılır. İkinci anlayışta ise çağdaş sanat biçimleri üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşımda çocuğu kendi halinde, tamamen özgür bırakmaktan ziyade, öğrencinin nelere ihtiyaç duyduğu ve neler öğrenmesi gerektiği dikkate alınmıştır (San, 1982 s. 217).

Sanat eğitiminin amacı, sanatçı ortaya çıkarmak değildir. Sanatı seven, tüm yetilerini ve becerilerini, sanat olgularını algılayıp onu değerlendirme sürecinde duyu, duyum, algılama, imgeleme, düşünme gibi zihinsel yeteneklerini harekete geçirebilen

yetenekli kişiler yetiştirmektir. Sanat eğitimi insanın düşünce yapısının ve kişiliğinin ilerleme sürecinde, yaratıcı ve üretici yönlerinin gelişmesini amaçlar (San,1979).

İstanbul Kültür Sanat Vakfı'na (2014) göre sanat eğitiminin hedefleri üç kategoride incelenebilir;

1- Bireysel ve entelektüel gelişim: Sanat eğitiminin en kapsamlı hedeflerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hedefle birlikte, kişilerin yaratıcılık ve yaratıcı düşünme yetenekleri, ilişkilendirebilme yeteneği (bilişsel ve duyuşsal öğrenme), estetik farkındalık (eleştiri) ve sanat pratiklerini öğrenme, sanatsal beceriler edinme ve geliştirme hedefleri elde edilebilmektedir.

2- Eğitimde nitelik artışı.

3- Toplumun yaratıcı ve yenilikçi kapasitesinin yükseltilmesi: Yaratıcılık kavramı “bir alana eylem, düşünce, ya da bir ürün aracılığı ile yenilik getirme” olarak tanımlanmaktadır. Eğitim öğretimde bu kavramın gelişimine özen gösterilmektedir. Eğitimde bu kavramın problemi fark etme ve çözme, farklı düşünce tarzları geliştirme, yeni durumlara adaptasyon ve kendini ifade etme gibi yetilerle ilişkilendirilir.

Sanat eğitimi derslerinin içeriğinin anlaşılması için güzel sanatların kapsamını bilmek gerekir. Geleneksel güzel sanatlar sınıflandırması; plastik sanatlar, resim-heykel-mimari, plastik ve fonetik sanatlar, tiyatro-opera-bale-sinema, fonetik sanatlar, müzik-edebiyat olarak yer almaktadır. Güncel sanat anlayışı bu sınıflandırmaya ek olarak, grafik, tasarım, karikatür, modern dans vb. duygulara ve akla da hitap eden türleri içine alır.

Sanat eğitimi konusunda farklı yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu yaklaşımları şu şekildedir sıralamak mümkündür: Disipline dayalı sanat eğitimi, görsel kültür yaklaşımı, kültürler arası eğitim yaklaşımı. Disiplin temelli sanat eğitimi Manuel Barkan'ın 1960'larda Amerika merkezli çalışmalarından ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. 1890'lerde bir eğitim merkezinin marka kimliği olarak yayılmıştır. Bu eğitim merkezi California'da öğretmen yetiştirme amacıyla kullanılmış ve bu sayede pek çok sınıf öğretmeni yetiştirilmiştir.

Disiplin temelli sanat eğitimi anlayışında dört temel ilke yer almaktadır:

- Sanatsal uygulama: sanatsal üretim gerçekleştirme
- Estetik: Sanatın anlamını, sanat eserinin niteliğini tartışabilme
- Sanat Tarihi: Sanatın ve sanat eserlerinin tarihsel zaman çizelgesinde ilerlemesi, önemi ve yerini anlayabilme
- Sanat eleştirisi: Sanat eserini çözümleyebilme ve elde edilen çözümlemelerin kökenini analiz edip değerlerini sorgulama

Disipline Dayalı Sanat Eğitimi bu dört ilkeyi bir bütün olarak ele alırken, sanatsal, kültürel ve entelektüel olarak kalifiye, eleştirel yaklaşım yeteneğine ve estetik kaygılara sahip kişiler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşım ülkemizin görsel sanatlar müfredatının temeli olarak karşımıza çıkmaktadır (İstanbul Kültü Sanat Vakfı, 2014).

Sanat eğitiminde tarihsel arka planı bazı araştırmacılar Plato'ya kadar götürebilmektedir. Sanat eğitiminin ilerleyişinde, kültürel amaçlar Helenistik dönemden günümüze kadar tarihsel destek almış ve çağlar boyunca Aristoteles, Sir Thomas Elyot, Herber Spencer ve John Ruskin gibi ünlü bilim adamları tarafından çeşitli şekillerde savunulmuştur. Sanat eğitiminin sağladığı kültürel ve eğitici ortam antik Yunanlılardan bu yana bilinmektedir. Ancak bu eğitim alanının 17. ve 18. yüzyıl eğitimcileri ve hatta onların öncüllerinin gelişine kadar pedagojik öneminden bahsedilmemiştir. Comenius, Locke, Rousseau, Pestalozzi, Herbart ve Froebel gibi öncüler ve ardından gelenler, sanatın öğrenmedeki geniş olanaklarını fark ettiler ve onu sadece eğitimde kültürel bir faktör olarak değil, aynı zamanda önemli bir eğitim aracı olarak da savundular (Nyquist, 1929, s. 14 - 15). Bu nedenle kimi araştırmacılara göre sanat eğitimi 20. yüzyılda ortaya çıkmış bir alandır. Sanat eğitimi uygulamaları 1890'larda Almanya'da başlamıştır. 1901 Dresden, 1903 Weimar, 1905 Hamburg sanat eğitimi kongreleri disiplin temelli sanat eğitimi akımının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Akımın başlangıcında sanatı ve sanat eserini eğitimin temel aracı olarak gören abartılı düşünce sonraki yıllarda terkedilmiştir. 1928'lerde sanat eğitimi

akılcı ve nesnel eğitimin yanında yer almıştır. Müfredatlara da buna ilişkin dersler eklenmiştir. (San,1979; San, 2001).

2006 Yılı Görsel Sanatlar Öğretim Programı (1-8. Sınıflar) sanat eğitimi için “bireyin zihinsel, duygusal, bedensel eğitiminin ve estetik duygularının bütünlük içinde geliştirilmesi, yeteneğinin olgunlaştırılması ve yaratıcılığının artırılması için yapılan eğitim çabası” tanımında bulunmaktadır. Bu tanım sanat eğitiminin, bilimsel eğitimin yanında bir uygulama olarak eğitim programlarında var olması fikrini desteklemektedir.

2.1 Türkiye’de Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de sanat eğitiminin tarihsel arka planı oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Bazı araştırmacılar bu arka planı Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş yıllarına kadar geri götürmektedir. Örneğin sanat eğitiminin verildiği ilk resmi eğitim kurumları olarak Enderun Mektebi ve Saray Nakışhanesi kaynaklarda yer almaktadır. Bu kurumları, mühendishaneler, Harbiye Mektebi ile adı geçen eğitim kurumlarına öğrenci yetiştiren askeri rüşdiyeler takip etmektedir (Mert, 1998, s. 45). Bu anlamda Türkiye’de sanat eğitiminin tarihsel gelişimini dönemlere ayırmak mümkündür. Söz konusu dönemselleştirmeyi İslam öncesi döneme kadar uzatabilmek de mümkündür. Çalışmamızla bağlantılı olması dolayısıyla aşağıdaki dönemlerde sanat eğitiminin tarihsel gelişimi açıklanmıştır.

2.1.1 Tanzimat Döneminde Sanat Eğitimi

Osmanlı Devleti’nde on dokuzuncu yüzyıl, birçok alanda olduğu gibi sanat eğitiminde de birtakım yeni gelişmelerin ortaya çıktığı bir süreç olmuştur. Özellikle Tanzimat Dönemi’nde modern okulların sayısının artması ve buna paralel olarak öğretim programlarındaki güncellemeler dikkat çekmektedir. Bu dönemde müfredatta güzel sanatlar eğitimi kapsamında değerlendirilen hat dersinin yer aldığı bilinmektedir. 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile eğitim-öğretim alanında genel bir çerçeve oluşturulmuştur. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi dikkate alındığında resim ve musikî dersinin ilk defa kız rüşdiyelerinde müfredata dâhil edildiği görülür. Musikî dersinin yanına mecburi olmadığı notu düşülmüştür. Resim dersinin ise nakışa medâr olacak

derecede öğretilceği belirtilmiştir. Nizamnameye göre idadi mekteplerinin ve Dârümuallimîn'in (Erkek Öğretmen Okulu) müfredat programında Resim dersi bulunmaktadır. Aynı nizamnameye göre Dârümuallimat (Kız Öğretmen Okulu) sıbyan ve rüşdiye şubelerinin ders programında hem Resim dersi hem de Müzik dersi yer almaktadır (Mahmud Cevad, 2002, s. 416; Akyüz, 2015, s. 160-178).

Dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in resim sanatına olan ilgisi ve merakı ülkemizde resim sanatının ilerlemesinde önemli bir role sahiptir. İlk resim sergileri ve özel resim akademisi Sultan Abdülaziz döneminde açılmıştır (Budak ve Budak, 2014, s.379; Mert, 1998, s.45). Aynı zaman da sanat eğitimi konusunda öğretmen açığının giderilmesi için bu dönemde adımların atıldığı görülür.

2.1.2 II. Abdülhamid Döneminde Sanat Eğitimi

İkinci Abdülhamid Dönemi, eğitim ıslahatının merkezden taşraya doğru genişletildiği bir süreç olmuştur. İdadi, dârümuallimin, dârümuallimat ve mekteb-i sanayi gibi eğitim kurumları taşra vilayetlerde de açılmıştır (Kodaman, 1980). Tanzimat dönemi öğretim programları bu dönemde mevcudiyetini korumuştur. Bununla birlikte Maarifi Umumiye Nizamnamesi de bazı değişikliklerle birlikte yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Bu dönemde rüşdiye, idadi, dârümuallimin ve dârümuallimat gibi okulların öğretim programlarında resim ve/veya müzik dersi yer almıştır. 1898-1899 İnas Rüşdiyelerinde okutulan dersler arasında El Hünnerleri dersinin bulunduğu ifade edilmiştir (Ünlü ve Dündar, 2021, s. 225). 1903 yılı sonrasında İnas Rüşdiye'lerinde Piyano ve Fransızca derslerinin yer aldığı görülmektedir. El hünnerleri dersinin içeriğinde ise yöresel sanatların öğretimi göze çarpmaktadır (Yıldız, 2016, s.117; Ünlü ve Dündar, 2021, s.225).

İkinci Abdülhamid Dönemi'nde doğrudan sanat eğitimi ile ilgili bir eğitim kurumunun temelleri atılmıştır. Bu konuda ilk fikrin 1877 yılında ortaya atılmış olduğu ifade edilmiştir (Mert, 1998, s.45-46). Ancak 1877 – 1878 Osmanlı – Rus savaşının bu fikrin hayata geçirilmesi yönünde engel teşkil ettiği belirtilmiştir. Böyle bir eğitim kurumu açma fikri yine de ortadan kalkmamıştır. Bu konuda özellikle Osman Hamdi Bey'in ismini anmak gerekir. Onun teklifi üzerine Sanayi-i Nefise isimli okul 1882 yılında

eğitim öğretim hayatına başlamıştır. Aynı yıl Osman Hamdi Bey Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğüne nakledilmiştir. Bu nakil ile birlikte Osman Hamdi Bey'in girişimleri ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin karşısında okul binasının inşasına başlanmıştır (Mert, 1998, s.45; Keskin, 2017, s.426). 1883 yılından itibaren ise yeni binasında eğitim öğretim faaliyetleri devam etmiştir.

2.1.3 II. Meşrutiyet Döneminde Sanat Eğitimi

İkinci Meşrutiyet Dönemi eğitim alanında nicelik kadar nitelik yönünden de gelişmelerin ortaya çıktığı bir süreçtir. Bu dönem de eğitim alanında farklı kademelerdeki okulların müfredatı güncellenmiştir. Bununla birlikte öğretmen yetiştirme modelinde güncellemelere gidilmiştir. Bu dönem öğretim programları incelendiğinde yine sanat eğitiminin okullarda verildiği anlaşılmaktadır. Sultani mekteplerinin 1913 yılına denk gelen ilk mektep programında resim dersi elişleri ile birlikte verilmiştir. 1913 yılı iptidai mekteplerinin Resim dersi konuları sultani mektepleri ve İnas Sultanisi ilköğretim resim müfredatları ile aynıdır. 1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanununda ilkokullarda resim, el işleri, müzik gibi sanat derslerine yer verilmiştir (Öztürk, 1997; Budak ve Budak, 2014, s.379; Gültekin, 2020, s. 421; Unat, 1964, s.38-41; Koçer, 1970, s.190-193). Ayrıca önceki yıllarda açılan Sanayi-i Nefise Mektebi mezunlarının da okullarda sanat eğitimi ile ilgili derslere öğretmen olarak atandığı görülmektedir. Örneğin 1909-1910 eğitim öğretim yılında idadi ve rüşdiyelere Sanayi-i Nefise mezunları resim öğretmeni olarak atanmıştır (Öztürk, 1997). II. Meşrutiyet döneminde Darülbedayi (Tiyatro Mektebi) (1914) ve Darülelhan (Konservatuar) (1916) gibi sanat okulları da açılmıştır. Dönem içerisinde farklı eğitim kurumlarının da resim, müzik, el işi gibi sanat eğitimi ağırlıklı dersleri programlarına dahil ettikleri görülmektedir. II. Meşrutiyet yılları, ileri bir toplum olmayı, bilim, teknik ve sanat alanlarında aynı anda sağlanacak gelişmelere bağlayan aydınlar ve devlet adamlarının desteğiyle sanat temelli okulların ortaya çıktığı, eğitim programlarında sanat içeren derslerin yer aldığı bir dönemdir (Öztürk, 1997).

2.1.4 Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) İlkokul Programları

Cumhuriyetin ilan edildiği yıl hükümet programında öğretimin temelini milli kültür oluşturmaktadır. Hükümet programı dahilinde milli müzelerin açılması, milli eserlerin bir araya getirilmesi başlıklar arasında yer alır. Sanatın geliştirilmesi ve olgunlaştırılması, milli estetik anlayışı oluşturmak istenmiştir. Eğitimin düzene sokulması ve çağdaş eğitim konusunda gerçekçi adımların atıldığı söylenebilir. Özellikle yabancı uzmanların ülkeye davet edilmesi, raporlar hazırlatılması ve uygulanması önemli bir konudur.

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun (1924) ilköğretimi zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca eğitimin ücretsiz olduğu da ifade edilmiştir. Yeni rejime uygun olarak vatandaş yetiştirme eğitim alanında öncelikli hedef olmuştur (Kuşçi, 2021, s.140. Gültekin, 2020, s. 7). Bu doğrultuda öğretim programları hazırlanmaya başlanmıştır. İlkokullar bağlamında 1924 yılında ilkmektebelerin müfredat programı yürürlüğe konmuştur. Ancak bu program Osmanlı'daki ilkokul programlarının devamı niteliğindedir.

1924 İlk Mektebelerin Müfredat Programı'nda, endahat programının yer alması dönemin sosyal ve kültürel yaşamı hakkında bilgi vermektedir (İlk Mektebelerin Müfredat Programı, r. 1340). Program ele alınırken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum savaşın psikolojik etkilerinin hala devam ettiğini gösterir. Hükümetin savaş durumundan henüz çıkamadığı dahi düşünülebilir. Yeni kültür hayatında kabul etmesi güç zorluklar varlık gösterirken diğer bir yandan devrimsel denilebilecek gelişmelere erişilmesi ve yeniliklerle dolu bir gelecek hayatına toplumun hazırlanması beklenmektedir. Böyle bir ortamda sanat eğitiminin uygulanabilirliği de uygulaması da tartışılır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk programı olma özelliğini taşıyan 1924 İlk Mektebelerin Programı ders programları ve ders içerikleri üzerinedir (Alp, 2017, s.46; Kuşçi, 2021, s.140). Programın ağırlık verdiği konu Cumhuriyet olmakla beraber içerik olarak yakın tarih yer alır (İlk Mektebelerin Müfredat Programı, r. 1340). 1924 İlk Mektebelerin

Müfredat Programı, pragmatist ve pozitivist felsefe etkisine sahiptir (Çiydem ve Akdağ, 2021, s.66).

Dönemin eğitim bakanı İsmail Sefa Özler 1923 yılında John Dewey'i ülkeye davet etmiştir. Dewey yaklaşık iki ay İstanbul ve Ankara'da çalışmalar yapmıştır. Maarif Vekaleti'ne 2 adet rapor sunmuştur. Raporlarından biri eğitimdeki ekonomik harcamalarla ilgilidir. 30 sayfalık olan ikinci raporu ABD'ye döndüğünde yazıp göndermiştir (Şahin, 1996; Dewey, 1939).

John Dewey'in raporları incelendiğinde ilkokulların çevre şartları ve ihtiyaçlarına yönelik bir eğitim benimsenmesi önerilir. İlkokullarda çocukların ameli ihtiyaçlarına yönelik ve gündelik hayat tecrübesini temel alan bir eğitim önemli görülür. Okula devam konusunda problemlere değinilmiştir. Bununla ilgili bazı bölgelerde devamlılık sağlanana kadar derslerin sadece Türkçe kıraat, yazı ve biraz hesap olması çözüm olarak sunulur (Dewey, 1939, s.22). Eğitimde en önem verilmesi gereken konunun teknik adam ve mühendis ihtiyacının karşılanması olduğu aktarılır (Dewey, 1939, s.21-26).

Söz konusu dönemde ilkokul programının güncellenmesine yönelik önemli hazırlıklar yapılmıştır. Bu süreçte John Dewey'in raporu da dikkate alınmıştır. Nitekim 1926 İlkokulların Müfredat Programı hazırlanmış, bir yıllık deneme aşamasından sonra bu program tüm ülkede uygulamaya konulmuştur. Programın hazırlık aşamasında birçok ülkenin eğitim programı da incelenmiştir. Programda disiplinler arası bir yaklaşım takip edilmekle beraber pragmatizm felsefi akımın etkisi hissedilmektedir (Çiydem ve Akdağ, 2021, s. 67). 1926 İlkokul Müfredat Programı'nda ilköğretimin temel amacı, çevresine faydalı, çalışkan, iyi vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmektedir (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1930).

Türkiye'de 1930'lu yıllar siyasi ve toplumsal değişimlerin devam ettiği bir süreçtir. Cumhuriyet Halk Fıkrasının 1931 Parti Programı ilköğretimde cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmeyi amaçlar. Köy mekteplerinde ise sağlık ve yakın çevre ile ilgili ziraat ve sanat fikirleri vermeyi vaat etmektedir. Meslek ve sanat mektepleri konusunda arttırmaya gidileceği, güzel sanatlarda özellikle müziğe önem

verileceği, müze ve eski eserlerin korunması ve sergilenmesi konusunda çalışmalar yapılacağı belirtilmektedir (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, 1931). Parti programında yabancı raporlarının dikkate alındığı görülür.

Cumhuriyet Halk Fırkası 1930’lu yıllarda birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da birtakım düzenlemelere gitmiştir. Bu doğrultuda 1935 yılında bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyon ilkokul programının yenilenmesi çalışmalarına başlamıştır. Program hazırlıkları esnasında göz önünde tutulacak başlıca üç unsur şunlar olmuştur: Cumhuriyet Halk Partisi programındaki esaslar, yeni pedagojik gelişmeler ve ortaokul müfredat programları. Hazırlıklar sonucunda tamamlanan program 1936 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır (Çiydem ve Akdağ, 2021, s. 68-69). Aynı yıl köy ilkokul programları da güncellenmek istenmiştir. Bu doğrultuda taslak bir program hazırlanmışsa da ülke genelinde uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşıını izleyen yıllarda Türkiye’de siyasi, iktisadi ve toplumsal açıdan önemli değişimler meydana gelmiştir. 1946 yılında çok partili hayata geçilmiştir. Bu süreç ilkokul programının yenilenmesini beraberinde getirmiştir. Nihayetinde hazırlanan yeni program 1948 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.

2.2 Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

İlkokullarda sanat eğitimi konusunda birçok eser karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri Fredrik Vickström Nyquist, A.M, “Art Education in Elementary Schools” York, PA, 1929’ dur. Bu monograf sanat eğitiminin amacı, ölçeği, dizaynı ve yapılışı hakkında bilgiler vermektedir. Beş bölümden oluşan eser estetik ve sanat yaklaşımlarının yanı sıra sanat öğretiminde yöntemleri de ele almaktadır.

Cahit Kavcar, “Cumhuriyet Döneminde Müzik Eğitimi” 1981, I. Türk Müziği Kurultayı’na ait bildiri Atatürk’ün müziğe yaklaşımı ile Cumhuriyet Dönemi müzik kurumları ve çalışmalarıyla ilgilidir.

Faruk Öztürk’ün 1997 yılına ait “II. Meşrutiyet Dönemi Ortaöğretim Kurumları Ders Programlarında Sanat Eğitimi Olarak Resim Dersi” adlı çalışması ise dönemin Resim

dersi içerik analizinden oluşmaktadır. İdadi, sultani ve kız sultanilerin programlarını ele almaktadır.

Solmaz Bunulday, “*Bauhaus’un Türkiye’deki Sanat Eğitime Etkileri ve Yansımaları*” [Yüksek Lisans Tezi] İstanbul, 2001. Bu araştırmanın ikinci bölümünde sanat ve zanaat ilişkisinden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise sanat eğitimindeki gelişmeler ele alınmaktadır.

Yıldız Kurtuluş, “ ‘Sanat Eğitim Hareketi’ ve Tonguç”, *Eğitim ve Bilim*, (27)123, 2002. Makalede sanat eğitimi hareketinin tarihsel arka planından bahsedilirken, İsmail Hakkı Tonguç’un yaptığı çalışmalara değinilmektedir. Ayrıca köy enstitülerinde sanat eğitimi konusunda bilgi verilmektedir.

Seda Genç, “*Kurtuluş Savaşının Resim Sanatına ve Sanat Eğitime Etkisi (1917-1940)*”, [Yüksek Lisans Tezi] Ankara, 2006. Araştırma ele aldığı dönem ressamlarının eserlerini ve sanat eğitime etkisi hakkındadır. Çalışmanın ikinci bölümünde sanat eğitimi ve resim eğitimi ele alınmaktadır.

Duygu Sabancılar, “*Türkiye’de Sanat Eğitimi Algılamaları*” [Yüksek Lisans Tezi] Çanakkale, 2007. Araştırma 1923-1950 döneminden bölüm olarak bahsetmektedir. İlköğretim programlarının da ele alındığı görülür. Program bazında sadece resim dersinin incelendiği dikkat çekmektedir.

Mustafa Şahin ve Ruşen Duman’ın 2008 tarihli çalışmasında 1920 ve 1940 aralığında Cumhuriyetin müzik eğitimi araştırılmıştır. Müzik eğitimini genel eğitim kurumlarında, müzik eğitimcisi yetiştiren kurumlarda ve sanatçı yetiştiren kurumlarda olmak üzere üç başlıkta ele almaktadır.

Faruk Sinan Arpalı, “*Türkiye’de Sanat Eğitimi Yöntemleri*”, [Yüksek Lisans Tezi] Çanakkale, 2008. Cumhuriyet öncesi dönemi de ele alarak yapılan araştırmada 1880-2006 tarihlerinin sınırlılık olduğu görülür. Araştırmada ders programları incelenmiştir.

Demet Emir, “*Köy İlköğretim Okullarında Sanat Eğitimi Uygulamaları*”, [Yüksek Lisans Tezi] Ankara, 2009. Sanat eğitimi görsel sanatlar dersi bağlamında ele alınmıştır.

Kazım Artut, “Sanat Eğitimi”, Ankara, 2009. Yedi bölüme ayrılan eser estetik ve sanat, yaratıcılık, ilköğretimde sanat eğitimi gibi konuları içermektedir.

Sanat eğitimi konusunda literatürde yer alan çalışmalardan bir diğeri 2012 tarihli Serap Buyurgan ve Ufuk Buyurgan’ın “Sanat Eğitimi ve Öğretimi” isimli kitabıdır. Dokuz bölümden oluşan kitap sanat eğitimi, müzede eğitim ve sanat öğretiminde uygulamalar gibi konuları ele almaktadır.

Mustafa Lütfi Ciddi, 2019 , “Türkiye’de Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Resim Eğitiminin Gelişimi” adlı makalesinde Türkiye’de sanat eğitiminin gelişimini incelemektedir.

Konumuzla ilgili bir diğ er makale Süleyman Çelenk’e ait 2019 tarihli “Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programlarında Köy Okullarına Yönelik Düzenlemeler” dir. Makale doküman analizi yöntemiyle 2005 yılına kadar olan programları incelemektedir.

Sevgi Kayalıoğlu ve Osman Altıntaş’a (2021) ait “Türkiye’de Hükümet Programlarının ve Milli Eğitim Şuralarında Alınan Kararların İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programlarına Yansıması: 1923-1950” adlı araştırma makalesi hedef, içerik, öğrenme ve öğretme süreci ve değerlendirme yaklaşımları bağlamında bir inceleme sunmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu başlık altında araştırmanın deseni, verilerin toplanması ve verilerin analiz yöntemi açıklanmıştır.

3.1 Araştırma Deseni

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel araştırma deseni üzerinde kurulmuştur. Tarihsel araştırma deseninde amaç tarihi değer taşıyan veriyi manipüle etmeden geçmişte ne olduğunu anlamaktır (Fraenkel ve Wallen, 2009, s. 532). Tarihi araştırmalarda olguların geçtiği yer, zaman, kişi ve kurumlar belirtilmeli ve bunlar arasındaki neden sonuç bağı kanıtlanmalıdır. Geçmişe dair sorulara doğru yanıtlar verilmezse geçmiş anlamak ve bugünü yorumlayabilmek de mümkün olmayabilir (Sönmez ve Alacapınar, 2013, 43-44). Nitekim tarihsel araştırmalar geçmişte ne olduğu sorusuna cevap verdiği kadar geçmişe bakarak bugünü anlamamızda ve gelecek hakkında fikir yürütmemizde rehberdir.

3.2 Verilerin Toplanması

Tarihsel araştırmalarda kanıtlama işi genellikle belgeleme yoluyla yapılır. Bu anlamda en önemli veri kaynakları, arşiv belgeleri birincil ve ikincil kaynaklardır. Bu araştırmanın verilerini ise Cumhuriyet Dönemi'nde 1923 ila 1950 yılları arasındaki ilkökul programları oluşturmaktadır. Bunlar; 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1936 İlkokul Programı, 1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı ve 1948 İlk Okul Programı'dır. Tarihsel araştırmalarda veri kaynaklarının iç ve dış geçerliliklerinin olması önemlidir. Bu doğrultuda incelenen ilkökul programlarının ilk ve sonraki baskıları dikkatlice incelenmiştir. Varsa önemli farklar bunlar araştırmanın bulgular kısmında dipnot olarak veya gerektiğinde metin içerisinde açıklanmıştır. Osmanlı Türkçesi ile basılmış olan 1924 ve 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programları ile 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programının Latin harflerine transkripsiyonu yapıldıktan sonra Osmanlı Türkçesi alanında bir uzmana kontrol ettirilmiş ve yanlışlıklar düzeltilmiştir.

3.3 Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analizinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi tekniğinde doküman olarak adlandırılan kaynaklar araştırmacının amacına uygun bir şekilde kod ve temalara ayrılarak ilişkisel yapıların oluşturulması amaçlanır (Fraenkel ve Wallen, 2009, s.471). Bir araştırmada kod ve temaların önceden belirlenmesi durumunda bunun betimsel analiz olacağı ifade edilmiştir (Bogdan ve Biklen, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu çalışmadaki kodları daha öncesinde literatüre dayalı olarak belirlediğimiz beceri, değer ve yetkinlik listesi oluşturmaktadır. Bundan dolayı araştırmada doküman analizi betimsel analiz olarak yapılmıştır. Söz konusu listeyi belirleme konusunda başvurduğumuz kaynaklar ise şöyledir: 2006 ve 2018 Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programları, 2007 ve 2018 Müzik Dersi Öğretim Programları, 2005 ve 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ile Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (2015)'dir. Söz konusu literatürü 2005 yılı ile başlatmamızdaki sebep o yıldan itibaren Türkiye'de öğretim programlarının yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanmaya başlanmasıdır. Bu anlamda söz konusu beceri, değer ve yetkinlik listelerini oluştururken Türkiye'de yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda hazırlanmış öğretim programlarındaki beceri, değer ve yetkinlik listelerini öncelikli olarak dikkate aldık. Bununla birlikte son yıllarda Türkiye'de öğretim programlarını hazırlamada bir tür rehber niteliğindeki Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nden de söz konusu listenin oluşturulması sürecinde faydalanılmıştır. Daha önce ifade edildiği üzere tarihsel araştırmalar sadece geçmişte ne olduğu sorusunun cevabı değil aynı zamanda bugünü anlamada da rehberdir. Söz konusu liste doğrultusunda bir analiz hem ilkökul programlarının geçmişe kıyasla bugünkü (2023) durumunu ortaya koyacak hem de geçmişi anlamlandırmamıza yardımcı olacaktır.

Nitel araştırmanın veri analiz süreci Miles ve Huberman (2015) tarafından bir anlamlandırma matrisi olarak tanımlanır. Bu matris içerisinde belli basamaklar halinde araştırmanın yürütülmesi önerilir. Kodlar ve kodlama ilk basamakta yer alırken, ikinci basamakta inceleme ve betimleme, son basamakta ise sonuç çıkarma ve doğrulama yer almaktadır. Bu doğrultuda çalışmada ilk iş olarak daha öncesinde belirlenen beceri, değer ve yetkinlikler programda sanat eğitim ile doğrudan ilgili derslere yönelik hedef ve açıklamalar bölümündeki ifadelerle ilişkilendirilmiştir. Böylece programlara ait

beceri, değer ve yetkinlik listeleri ortaya çıkmıştır. Sonrasında bu listeler birisi eğitim tarihi bir diğeri ise sanat eğitimcisi olan iki farklı uzmana incelettirilmiştir. Uzmanların oluşturduğu beceri, değer ve yetkinlik listesi ile araştırmacının listesi karşılaştırılmış ve Kappa Uyum İndeksi .90 gibi yüksek uyumu gösteren bir katsayı elde edilmiştir. Söz konusu beceri, değer ve yetkinlik listeleri bulgular bölümünde betimlenmiştir. Ve son olarak elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlar açıklanmıştır.

4. BULGULAR

4.1 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programı'nda Sanat Eğitimi

Programda sanat eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilecek dersler Resim, Elisheri ve Müzik dersleridir. Kız ve erkek olarak programda ayırım yapılmadığı ancak birbirinden ayrı ders çizelgeleri hazırlandığı görülmektedir (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, r. 1340).

4.1.1 Resim Dersi

Programa göre erkek ve kız öğrencilerin haftalık ders çizelgesinde Resim dersine her sınıf seviyesinde iki saat zaman ayrılmıştır (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, r.1340). 1924 programı Resim dersi içeriğinde dikkat edilmesi gereken nokta ikinci sınıfın birinci sınıfın konularını, dördüncü sınıfın ise üçüncü sınıfın konularını tekrar etmesidir. Resim dersine ait içerikler incelendiğinde derste disiplinler arası bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Konular, içerik olarak aşağıdaki şekilde listelenmiştir:

Tablo 1. 1924 İlk mekteplerin müfredat programında resim dersi konuları ¹ (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, r. 1340)

Birinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Hayali resim ²	Hayali resim	Hayali resim
Tabiattan resim ³	Tabiattan resim	Tabiattan resim
Ezber resim ⁴	Ezber resim	Ezber resim
	Tedrisi resim ⁵	Tedrisi resim
	İptidai resim süslemesi ⁶	Tezyini resim ⁷
	İptidai resim hendese ⁸	Hendese resim ⁹
	İhtiyari resim ¹⁰	İhtiyari resim:

¹ Bu programda resim dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

² Öğretmen tarafından konuları verilecek masal, hikâye, olay tasvirleri

³ İnsan, hayvan, bitki, eşyaresimleri

⁴ Tabiattan yapılan konuların tekrarı

⁵ Hesap, hendese, lisan, tarih, coğrafya

⁶ Tabiattan resim derslerinde yapılan resimlerin süslemesi

⁷ Süsleme resimleri

⁸ Geometrik resimler

⁹ Geometrik resimler ve eşya resimleri ve planları

¹⁰ Okul haricinde yapılan resimler.

Tablo 1’ de görüldüğü üzere, ilk mekteplerin birinci sınıfında iki, ikinci ve üçüncü sınıflarda ise yedi konu yer almaktadır. Programdaki konular dikkate alındığında disiplinler arası yaklaşımın benimsendiğini ifade etmek mümkündür.

4.1.2 Elişleri Dersi

Programa göre erkek öğrencilerin haftalık ders çizelgesinde Elişleri dersine her sınıf seviyesinde iki saat zaman verilmiştir. Programda kız öğrenciler için Elişleri dersi birinci ve ikinci sınıflarda iki saat yer almıştır. Kız öğrencilerin dördüncü ve beşinci sınıflarında Elişleri dersi görülmemektedir (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, r.1340).

El işleri dersine ayrı yer verilen 1924 programında, dördüncü sınıf konuları üçüncü sınıftaki konuların aynısıdır. El işleri derslerine ait konular aşağıda tablo halinde gösterilmiştir (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, r.1340).

Tablo 2. 1924 İlk mekteplerin müfredat programı elişleri dersi konuları¹¹

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Kağıt yırtmak	Kağıt bükmeleri	Şerit bükmeleri	Kağıt kesmeleri
Kağıt örmeleri	Şerit bükmeleri	Kağıt kesmeleri	Mukavva işleri
Kağıt bükmeleri	Kağıt kesmek	Kaba kağıt işleri	Kitap ciltlemek
Çubuk ve şerit işleri	Kağıt işleri	Mukavva işleri	Tel işleri
Kağıt kesme ve bükme	Toprak işleri	Toprak işleri	Tahta işleri
Yapı işleri (Kağıttan)	Kum işleri	Çamur işleri	Teneke işleri
Toprak ve kum işleri	Çamur işleri	Ağaç dalları	Çamur işleri
Çamur işleri		Sanayi Resim	Sac işleri
		İhtiyari Resim	Demir işleri

Tablo 2 incelendiğinde birinci sınıftaki konuları sekiz, ikinci sınıftaki konuları altı, üçüncü sınıftaki konuları sekiz, beşinci sınıftaki konuları dokuz başlık altında toplamak mümkündür.

¹¹ Bu programda elişleri dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

4.1.3 Musikî Dersi

Programa göre erkek ve kız öğrencilerin haftalık ders çizelgesinde Musikî dersine birinci, ikinci ve üçüncü sınıf seviyelerinde üç saat zaman ayrılmıştır. Dördüncü ve beşinci sınıflarda ise birer saat olarak yer almıştır. İlk üç sınıfta aynı içeriklere yer verilirken, dördüncü ve beşinci sınıflarda değişiklikler görülmektedir. (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, r. 1340).

Tablo 3. 1924 İlk mekteplerin müfredat programı musikî dersi konuları¹²

Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıflar	Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Tek sesli şarkılar	İki sesli şarkılar	İki sesli şarkılar
	Küçük fasılalı şarkılar	Notalar
	Solfeje ait besteler	Sus'lar
	Çizgiler ve biyazlar	
	Notalar	
	Zarb ve imtidadın izahı	
	Sukûtlar (sus'lar)	
	Kıymetler (uygulamalı)	

Tablo 3 incelendiğinde ilk üç sınıfta bir konu yer alırken, dördüncü sınıftaki konuları altı, beşinci sınıftaki konuları üç başlık altında toplamak mümkündür.

4.1.4 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi

1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programı incelendiğinde sanat eğitimi ile ilgili derslerin öğretim programlarında herhangi bir açıklama veya amaca yer verilmemiştir. Bu nedenle beceri, değer ve yetkinlik analizi yapılmamıştır.

4.2 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı'nda Sanat Eğitimi

Programda sanat eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilecek dersler şunlardır: Resim - el işleri ve musiki. Programın mukaddeme bölümünde programla ilgili genel açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar toplam altı maddeden oluşmaktadır. Bu

¹² Bu programda müzik dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

altı madde incelendiğinde sadece birisinde sanat eğitime doğrudan değinilmiştir. Burada da iş esasına dayalı eğitimden söz edilirken el işleri ve resim dersi örneği ele alınmaktadır (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926; İlkmekepe Müfredat Programı, 1930).

4.2.1 Resim - El İşi Dersi

Önceki programda ayrı birer ders olarak görülen Resim ve Elişleri dersi 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında tek bir ders haline getirilmiştir. Ancak program içeriğinde iki ayrı başlık olarak yer almıştır (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926). 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı ders cetveli incelendiğinde her bir sınıf kademesinde haftalık toplamda 26 saat dersin yer aldığı görülmektedir. Resim – El işi dersine ilköğretim ilk üç sınıfında haftalık dörder saat, son iki sınıfında haftalık üçer saat zaman ayrılmıştır (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926). Sonraki yıllarda program birkaç dersin isminin değıştirildiğı, programdaki adıyla Resim – elişı dersinin dördüncü ve beşinci sınıflarda iki saate indirildiğı görülür (Maarif Vekaleti, 1930). 1926 Programı incelendiğinde birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda haftalık dört saat olarak ayrılan sürenin iki saati resim dersine, iki saati el işi dersine ayrılmıştır. Programda dördüncü ve beşinci sınıflarda iki ders bir arada haftada iki saat olarak yer almıştır (Maarif Vekaleti, 1930). Birinci, ikinci ve üçüncü sınıfların resim dersi konuları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. 1926 İlk mekteblerin müfredat programı resim dersi birinci, ikinci ve üçüncü sınıf konuları¹³

Birinci sınıf	İkinci sınıf	Üçüncü sınıf
Hayali resim ¹⁴	Hayali resim	Hayali resim
Tabiattan resim ¹⁵	Tabiattan resim	Tabiattan resim
Ezber resim ¹⁶	Ezber resim	Ezber resim
Tedrisi resim ¹⁷	Tedrisi resim	Tedrisi resim
İhtiyari resim ¹⁸	İhtiyari resim	İbtidai resim tezyini idmanları ¹⁹ İbtidai resim hendese ²⁰ İhtiyari resim

Tablo 4 incelendiğinde birinci ve ikinci sınıfta beş, üçüncü sınıfta ise yedi konunun yer aldığı görülmektedir (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926, s. 45-46). “Ezber resim” e dair verilen bilgilere göre derste yakından uzağa ve disiplinler arası bir yaklaşım benimsendiği görülür. Aynı zamanda derste çocukların seviyesine uygunluk ve estetiğe önem verildiği görülmektedir. Bir diğer dikkat çeken unsur ise “ihtiyari resim” konusunda okul dışı çevrenin kullanılmasıdır. Bu anlamda okul dışı etkinliklere Resim-Elişi dersi aracılığıyla yer verildiği görülmektedir.

¹³ Bu programda resim dersi 1., 2., 3., sınıf konuları tablo halinde verilmiştir. Söz konusu tablo olduğu gibi aktarılmıştır.

¹⁴ Öğretmen tarafından konuları verilecek masal, hikâye, olay tasvirleri.

¹⁵ İnsan, hayvan, bitki, eşya resimleri.

¹⁶ Tabiattan yapılan konuların tekrarı

¹⁷ Hesap, hendese, lisan, tarih, coğrafya

¹⁸ Okul haricinde yapılan resimler.

¹⁹ Tabiattan resim derslerinde yapılan resimlerin süslemesi

²⁰ Geometrik süsleme, geometrik eşya, geometrik alet ve edevat resimleri

Tablo 5. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı dördüncü ve beşinci sınıfların resim dersi konu içerikleri tablosu²¹

Dördüncü sınıf	Beşinci sınıf
Hayali resim	Hayali resim
Tabiattan resim	Tabiattan resim
Ezber resim	Ezber resim
Tedrisi resim	Tedrisi resim
İbtidai resim tezyini idmanları	Tezyini resim ²²
İbtidai resim hendese	Hendesi Resim ²³
İhtiyari resim	Sınai resim ²⁴
	İhtiyari resim

Tablo 5'teki konular incelendiğinde dördüncü sınıfta yedi, beşinci sınıfta ise sekiz konunun yer aldığı görülmektedir (İlk Mekteplerin Müfredat Programı, 1926, s. 46-47).

Daha önceki satırlarda belirtildiği gibi 1926 İlk mekteplerin Müfredat Programı'nda Elişleri dersine ait amaç, dikkat edilmesi gerekenler ve konular ayrı başlıklarda yer almaktadır. Programda birinci, ikinci ve üçüncü sınıflara yönelik belirlenen konular aşağıdaki gibidir:

Tablo 6. 1926 İlk mekteplerin müfredat programı elişleri dersi birinci, ikinci ve üçüncü sınıf konuları²⁵

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Kağıt yırtmak	Kağıt bükmeleri	Şerit bükmeleri
Kağıt örmeleri	Şerit bükmeleri	Kağıt kesmeleri
Kağıt bükmeleri	Kağıt kesmek	Kaba kağıt işleri
Çubuk ve şerit işleri	Kağıt işleri	İp mümareseleri
Kağıt kesme ve bükme	Toprak işleri	Toprak işleri
Yapı işleri (Kağıttan)	Kum işleri	Çamur işleri
Toprak ve kum işleri	Çamur işleri	Kuru ağaç dalları
Çamur işleri		

²¹ Bu programda resim dersi 4. ve 5. konuları tablo halinde verilmiştir. Söz konusu tablo olduğu gibi aktarılmıştır.

²² Doğal unsurlarla süsleme

²³ Geometrik şekiller ve eşya resimleri ve planları

²⁴ Makine resimleri, planları.

²⁵ Bu programda elişleri dersi birinci sınıf konuları tablo halinde verilmiştir. Söz konusu tablo olduğu gibi aktarılmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde birinci sınıf el işleri dersinde sekiz konunun yer aldığı görülmektedir. İkinci ve üçüncü sınıflarda yedişer konu yer almaktadır (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926, s. 48-50)

Tablo 7. 1926 İlk mekteblerin müfredat programı el işleri dersi dördüncü ve beşinci sınıf konuları²⁶

Dördüncü sınıf	Beşinci Sınıf
Kesmeler	Kağıt kesmeleri
Kaba kağıt	Mukavva işleri
Mukavva	Mücelletlik ²⁷
Toprak işleri	Tel işleri
Çamur işleri	Tahta işleri
Ağaç dalları	Teneke işleri
	Çamur işleri
	Alçı işleri
	Sac işleri
	Demir işleri

Tablo 7'ye göre dördüncü sınıf el işleri dersinde altı konu yer almaktadır. Beşinci sınıfta ise on konu görülmektedir (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926, s. 50-52).

4.2.2 Musiki Dersi

Musiki dersi 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf seviyelerinde haftada iki saat olarak yer almıştır. Beşinci sınıfta ise ders haftada bir saat görülmektedir (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926). Program sonraki yıllarda güncellenmiştir. Güncellenen programda ise Musikî dersine birinci ve ikinci sınıflarda haftada iki saat yer verilirken, üçüncü dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada birer saat yer verilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930).

²⁶ Bu programda el işleri dersi ikinci sınıf konuları tablo halinde verilmiştir. Söz konusu tablo olduğu gibi aktarılmıştır.

²⁷ Ciltlemek.

1926 İlk mekteblerin Müfredat Programı incelendiğinde, ilk üç sınıf seviyesinde kolay şarkılar öğretilir. Nota ve kuram öğretilmeyeceği belirtilmektedir (Maarif Vekaleti, 1930).

Tablo 8. 1926 İlk mekteblerin müfredat programı musikî dersi konuları²⁸

Birinci, ikinci, üçüncü sınıflar	Dördüncü sınıf	Beşinci sınıf
Tek sesli şarkılar	Majör ve minör gamlar	İki sesli şarkılar
	İki sesli şarkılar	Notalar
	Küçük fasıhalı şarkılar	Kıymetler ²⁹
	Nota isimleri	
	Zarb ve imtidadın izahı	
	Kıymetler	
	Sukûtlar	

Tablo 8’de görüldüğü üzere ilk üç sınıfta sadece tek sesli şarkıların öğretilmesi istenirken, dördüncü sınıfta bunun yanı sıra iki sesli şarkılar notalar kıymetler gibi konular yer almıştır (İlk Mekteblerin Müfredat Programı, 1926, s. 56-57). Program içerisinde dördüncü sınıfların ders konularına yönelik aktarılan bilgiler aşağıdaki gibidir;

“Bu sınıfta bir taraftan şifâhen öğretilen çocuk şarkılarına devam olunur. Diğer taraftan notaya da başlanır. Alfabe dersinde her harf ayrı ayrı temrinlerle talim edildiği gibi notaların taliminde de tedrice riayet şarttır. Bu sene zarfında portanın altındaki <<si>> den üçüncü aralıktaki <<do>> ya kadar dokuz not öğretilir. Beş çizgi ve sol anahtarı gösterildikten sonra notların yerlerine nazaran isimleri ve sedaları ayrı ayrı derslerde öğretilir. Evvelce öğretilen notlarla bol bol temrinler yaptırılır. Darbın nasıl vurulacağı öğretilir. Dokuz notun isimlerini ve sedalarını öğretinceye kadar yalnız dörtlük kıymet istimal olunur. Bilahare ¾’lük usulü izah olunarak ikilik, birlik kıymetlerle dörtlük, ikilik ve birlik sukûtlar ayrı ayrı derslerde öğretilir. Çocuk nota kıraatinde mümarese peyda ettikten sonra bu nota kıraatinde mümarese peyda ettikten sonra bu notalarla yazılmış basit şarkılar verilir.” (Maarif Vekaleti, 1930).

Beşinci sınıflarda verilen konu ve içerik hakkında bilgiler ise “Bu sınıfta bir taraftan şifâhen öğretilen şarkılara devam olunur. Musiki dersine daha ziyade cazibe ve tenevvü veren iki sesli şarkıların teganni ettirilmesi şayanı tavsiyedir. Diğer taraftan notaların talimine devam olunur. Dördüncü sınıfta öğretilen dokuz nota üç not daha ilave edilerek

²⁸ Bu programda müzik dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

²⁹ Sukûtlarıyla beraber zarblara tatbik ettirilir.

beşinci çizgideki <<fa>> ya kadar tevsî edilir. Bu sınıfta sekizlik not ve sükûtlarla da temrinler yaptırılır. Bundan maada 3/4'lük ve 4/4'lük usuller, tezyit noktası, bağ ve tekrar işaretleri izah ve istimal edilir. Bir <<oktav>> dahilinde notlarla teganni temrinlerine devam edilir.” şeklindedir (Maarif Vekaleti, 1930).

4.2.3 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi

1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı incelendiğinde, Resim dersine ayrılan bölümde yedi hedefin belirlendiği görülmektedir. Aynı programda resim dersinin öğretimi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar on bir madde olarak verilmiştir. Bu on bir maddenin on bir madde de alt maddesi bulunmaktadır (Maarif Vekaleti, 1930, s. 111-115). Programın Elişlerine ayrılan bölümünde ise beş hedef yer almaktadır. El işleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler yedi maddeden oluşurken, bu yedi madde içerisinde sekiz alt madde yer almaktadır (Maarif Vekaleti, 1930, s. 120-123). Musiki dersine yönelik ise üç hedef belirlendiği görülmektedir. Musikî dersinin öğretimine yönelik programda on iki dikkat edilmesi gereken madde yer alırken, bu on iki madde yedi alt madde içermektedir (Maarif Vekaleti, 1930, s. 107-109).

4.2.3.1 Resim dersi

Tablo 9. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında resim dersinin hedefler bölümünde belirlenen beceriler³⁰

Beceri	f
Mekanı Algılama	2
Estetik Duyarlılık	4
Gözlem	6
Algılama	1
Malzeme Kullanma	1
Kendini İfade Edebilme	1
Sentez	1
Yaratıcılık	4
Analiz Etme	1
Karar Verme	1
El-Göz-Beyin Koordinasyonunu Sağlayabilme	1

³⁰ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 9’da görüldüğü üzere resim dersinin hedefleri on bir farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. Tablo incelendiğinde 1926 İlk mekteblerin Müfredat Programı’nda Resim dersine ait amaçlarda “gözlem” becerisi ön plana çıkmaktadır. Bu beceriyi “yaratıcılık” ve “estetik duyarlılık” takip etmektedir. Dersin amaçlarındaki “talebeyi, sun’i ve tabii eşya ve manzaralardaki şekilleri ve renkleri iyi görmeğe alıştırmak”, “yapılan müşahedeler terkip ve tadil suretile yeni şekiller ve manzaralar icat ettirerek talebenin muhayyilesini inkişaf ettirmek” ve “eşya ve tabiattaki güzelliği görmeğe, bulmağa, tasvir ve ibda etmeğe sevk etme” ifadeleri “gözlem”, “estetik duyarlılık”, “yaratıcılık” becerileri ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s.111).

Tablo 10. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında resim dersinin öğretiminde dikkat edilecek hususlar bölümünde belirlenen beceriler³¹

Beceri	f
Kendini İfade Edebilme	2
Algılama	4
Gözlem	9
Yaratıcılık	6
Bağımsız Düşünme	1
Değişim ve Sürekliliği Algılama	2
El-Göz-Beyin Koordinasyonu Sağlayabilme	1
Malzeme Kullanma	5
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	2
Konum Analizi	2

Tablo 10’a göre resim dersinin öğretiminde dikkat edilecek hususlar toplamda on farklı beceriyle ilişkilendirilmiştir. “Malzeme kullanma”, “gözlem” ve “yaratıcılık” becerilerinin dikkat edilmesi gerekenler kısmında en çok ifade ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Örneğin; “örneksiz yapılan ezber resim, eşya hakkındaki hatıraları, hayalleri tekrar ettirmeğe ve hafızada tesbit eylemeğe hizmet eder.” ifadesi “gözlem” ve “yaratıcılık” becerileri ile ilişkilendirilmiştir. Söz konusu beceriler ile bağ kurulan bir diğer ifade ise “hayali resim yapan çocuklar bir müddet sonra eşyayı aynen müşahade etmek ihtiyacını hissetmeğe başlarlar. O zaman kendilerine tabii ve sun’i eşya modelleri gösterilir. Bu modellerin nisbeten basit olması ve bütün sınıfa

³¹ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

verilecekse her taraftan gözükmesi lazımdır” şeklindeki açıklamadır. Bu açıklama ayrıca “malzeme kullanma” becerisi ile ilişkilendirilir.

Tablo 11. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında resim dersinin hedefler bölümünde belirlenen değerler³²

Değer	f
Estetik	3
Milli ve Manevi Değerleri Benimseme	1
Çalışkanlık	1
Özdenetim	1
Kültürel Miras	1
Vatanseverlik	1

Tablo 11 incelendiğinde resim dersine ait hedef cümleleri ile toplamda altı farklı değer ilişkilendirilmiştir. Resim dersinde ilgili bölüm incelendiğinde, “çini, halı, milli nakış ve oymalar gibi masnuatın evsafını göstererek çocuklarda milliyet hissini takviye etmek ve milli sanayii tezyiniyeye rağbet uyandırmak” amacı “milli ve manevi değerleri benimseme”, “kültürel miras” ve “vatanseverlik” değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930).

Tablo 12. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında resim dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen değerler³³

Değer	f
Estetik	4
İşbirliği	1
Temizlik	1
Çalışkanlık	2
Özdenetim	1
Sevgi	1

Tablo 12 dikkate alındığında resim dersinde öğretiminde dikkat edilecek hususlar ile altı farklı değer ilişkilendirilmiştir. Söz konusu ilişkilendirmenin en fazla yapıldığı değer “estetik” değeridir. Programda ilgili kısım incelendiğinde, “iptidaları çocuğun okunmayacak derecede karışık olan yazısı, nasıl yaza yaza düzelirse, başlangıçta bir

³² Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

³³ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

şeye benzemiyen resimleri de mütemadi temrinler sayesinde tedricen güzelleşir ve hakikate yaklaşır.” İfadesi yer almaktadır (Maarif Vekaleti, 1930, s. 111). Bu ifade “estetik”, “özdenetim” ve “çalışkanlık” becerileri ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 13. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında resim dersinin hedefler bölümünde belirlenen yetkinlikler³⁴

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	1

Tablo 13 incelendiğinde resim dersinin hedefleri ile tek bir yetkinliğin ilişkilendirildiği görülmektedir. “Eşya ve tabiattaki güzelliği görmeğe, bulmağa, tasvir ve ibda etmeğe sevk etme” ifadesi “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliği ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s. 110).

Tablo 14. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında resim dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen yetkinlikler³⁵

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	4
Dinleme – Söyleme	1

Tablo 14’e göre resim dersinin öğretiminde dikkat edilecek hususlar iki farklı yetkinlik ile ilişkilendirilmiştir. “Kültürel farkındalık ve ifade”, resim dersinin öğretiminde dikkat edilecek hususlar ile fazla ilişkilendirilen yetkinliktir. Söz konusu bölümdeki “her şeyden evvel resmin de nutuk ve yazı gibi bir ‘ifade ve beyan vasıtası’ olduğu asla unutulmamalıdır” ifadesi tablodaki iki değer ile de ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s. 111).

³⁴ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

³⁵ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

4.2.3.2 Elişleri

Tablo 15. 1926 İlköğretim müfredat programında elişleri dersinin hedefler bölümünde belirlenen beceriler³⁶

Beceri	f
Mekanı Algılama	1
Estetik Duyarlılık	1
Gözlem	3
Algılama	1
El-Göz-Beyin Koordinasyonu Sağlayabilme	1
Problem Çözme	1
Sentez	1
Yaratıcılık	1
Planlı Çalışma	1
Analiz Etme	1

Tablo 15 incelendiğinde 1926 İlköğretim Müfredat Programı’nda, Elişleri dersi ile ilgili hedeflerin, on farklı beceriye yönelik olduğu görülmektedir. Amaçlar doğrultusunda “gözlem” becerisi öne çıkmaktadır. Bu beceri ile “çocuğu, kendi muhitinde bulunan eşyayı şekil ve renk cihetlerinden tetkike alıştırmak” ifadesi ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s.120).

Tablo 16. 1926 İlköğretim müfredat programında elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen beceriler³⁷

Beceri	f
Mekanı Algılama	1
Kendini İfade Edebilme	1
Gözlem	2
Algılama	1
Malzeme Kullanma	15
Yaratıcılık	3
Eleştirel Düşünme	1
Analiz Etme	1
Sentez	1
Planlı Çalışma	1

³⁶ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

³⁷ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 16’da görüldüğü üzere 1926 programı Elishleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar toplam on farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. “Malzeme kullanma” becerisi söz konusu bölümde on beş farklı ifade ile ilişkilendirilmiştir. İlgili bölümde yer alan ilk maddedeki “çocukların oyunları tetkik edilecek olursa, basit çırpılar, taş, kiremit, cam ve basma parçalar ile bir takım terkipler yaparak büyük insanların faaliyetlerini taklit ettikleri görülür” ifadesi başta “malzeme kullanma” olmak üzere “yaratıcılık” ve “gözlem” becerileri ile ilişkilendirilmiştir. (Maarif Vekalet, 1930, s. 120).

Tablo 17. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında elişleri dersinin hedefler bölümünde belirlenen beceriler³⁸

Değer	f
Estetik	1
Çalışkanlık	2
Özdenetim	2

Tablo 17 dikkate alındığında programın hedefler bölümündeki ifadeler üç farklı değer ile ilişkilendirilmiştir. Programda elişleri dersi aracılığıyla “mütemadi temrinlerle çocuğun basıra ³⁹ ve lamisesini ⁴⁰ işleterek ufaktefek elişlerini yapmağa muktedir becerikli bir insan haline getirmek” hedefi yer almaktadır. Bu hedef cümlesi “özdenetim” ve “çalışkanlık” değerleri ile bağdaştırılmıştır (Maarif Vekaleti, 1930, s. 120).

Tablo 18. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen değerler⁴¹

Değer	f
İşbirliği	4
Temizlik	2
Dayanışma	1
Yardımlaşma	2
Sorumluluk	1
Tasarruf	1

³⁸ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

³⁹ Görme

⁴⁰ Dokunma duyusu

⁴¹ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 18’de görüldüğü üzere elişleri dersinin öğretiminde dikkate edilecek hususlar altı farklı değer ile ilişkilendirilmiştir. Söz konusu ilişkilendirmede ön plana çıkan değer “işbirliği” dir. Programda konuyla ilgili verilen maddelerden biri “yapılacak işin mevzuunu (mesela bir çiftlik numunesi) tayin ettikten sonra bunun planı ve teferruatı sınıfça münakaşa edilir. Bundan sonra talebe gruplara ayrılır. Her biri işin bir kısmının yapılmasını deruhde eder. Neticede bir kişinin yalnız başına başaramayacağı bir eser meydana gelmiş olur.” şeklindedir. Bu ifade tablo 18’de yer alan “sorumluluk”, “yardımlaşma”, “dayanışma” ve “işbirliği” değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s. 123).

Tablo 19. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen yetkinlikler⁴²

Yetkinlik	f
Aktif Vatandaşlık	2
Kültürel Farkındalık ve İfade	1

Tablo 19’dan anlaşıldığı üzere elişleri dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler iki yetkinlik ile ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda, derse ayrılan bölümde örgü işleri kapsamında, “Bilhassa söğüt fidanları bulunan yerlerde sepetçiliği, mısır sapları veya saz bulunan yerlerde zembil, şapka ve saire örücülüğünü teşvik etmelidir” ifadesi dikkat çekmektedir. Verilen direktif, “aktif vatandaşlık” ile bağdaştırılmıştır (Maarif Vekaleti, 1930, s. 122).

4.2.3.3 Musikî dersi

Tablo 20. 1926 İlk mekteblerin Müfredat programında musiki dersinin hedefleri bölümünde belirlenen beceriler⁴³

Beceri	f
İletişim	1
Deşifre Becerisi	1
Estetik Duyarlılık	1

⁴² Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁴³ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 20 incelendiğinde 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programındaki Müzik dersinin hedefleri üç farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. “Çocuklarda musiki zevki uyandırarak onlarda güzellik hislerini beslemek” ifadesinin dersin hedefi olduğu görülmektedir. Aynı zamanda ‘basit nota malumatı vererek kolay şarkıları notalarile okumak iktidarı iktisap ettirmek’ bir diğer hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ifadeyi “iletişim”, “deşifre becerisi” ve “estetik duyarlılık” becerileri ile bağdaştırmak mümkündür (Maarif Vekaleti, 1930, s. 106).

Tablo 21. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında musiki dersinde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen beceriler⁴⁴

Beceri	f
İletişim	2
Algılama	8
Değişim ve Sürekliliği Algılama	3
İcra ve Yorumlama	6
Kendini İfade Edebilme	2
Mekanı Algılama	1
Müzik Toplum Arasındaki Bağı Görebilme	1
Müzik Beden Uyumunu Sağlayabilme	1
Malzeme Kullanma	2
Müziği İletişim Dili Olarak Kullanma	1
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1
Katılımcı Müziksel Çalışma	1

Tablo 21 incelendiğinde Musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler on iki farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. Tablo dikkate alındığında Musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenlerle en fazla ilişkilendirilen beceriler sırasıyla “algılama”, “icra ve yorumlama” ve “değişim ve sürekliliği algılama” dır. “Musiki dersinde evvelâ ehemmiyet verilecek olan şey, çocukların kulaklarını terbiye etmek ve sesleri lâyükile his ve takdir edebilecek bir hale getirmektir.” ifadesi “algılama” ve “icra ve yorumlama” becerileri ile ilişkilendirilmiştir. Musiki dersinde, “bilhassa küçük sınıflarda okutturulacak şarkılar, icrası müşkül fasılaları ihtiva etmiyecektir”

⁴⁴ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

uyarısı yer almaktadır. Bu ifadeler ise “icra ve yorumlama” ve “algılama” becerileri ile ilişkilendirilir (Maarif Vekaleti, 1930, s.107).

Tablo 22. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında musikî dersinin hedefleri bölümünde belirlenen değerler⁴⁵

Değer	f
Estetik	1

Tablo 22’de görüldüğü üzere Musikî dersinin hedefleri ile tek bir değer ilişkilendirilmiştir. Programdaki “çocuklarda musikî zevki uyandırarak onlarda güzellik hislerini beslemek” hedefi “estetik” değeri ile bağdaştırılmıştır. (Maarif Vekâleti, 1930, s. 106).

Tablo 23. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında musiki dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen değerler⁴⁶

Değer	f
Duyarlılık	1
İşbirliği	1
Estetik	2

Tablo 23 incelendiğinde 1926 İlkmekteblerin Müfredat Programı’nda Musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler üç farklı değer ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin, programdaki “güfte ile beste arasında tam bir tevafuk bulunacaktır” ifadesi “estetik” değeri ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s.106).

Tablo 24. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında musikî dersinin hedefleri bölümünde belirlenen yetkinlikler⁴⁷

Yetkinlik	f
Dinleme – Söyleme	2

Tablo 24’ten anlaşıldığı üzere Musikî dersinin hedefleri tek bir yetkinlikle ilişkilendirilmiştir. Musikî dersinde “çocukların sin ve iktidarlarile mütenasip şarkıları

⁴⁵ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁴⁶ Bu tablo söz konusu dikkat edileceklerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁴⁷ Bu tablo söz konusu hedeflerden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

teganni edebilecek surette samia ve hançerelerini tekemmül ettirmek” hedefi söz edilen yetkinlik ile bağdaştırılmıştır (Maarif Vekaleti, 1930, s.106).

Tablo 25. 1926 İlk mekteblerin müfredat programında musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler bölümünde belirlenen yetkinlikler ⁴⁸

Yetkinlik	f
Dinleme – Söyleme	9
Kültürel Farkındalık ve İfade	2
Değer Eğitimi	1
Müzik Kültürü	1

Tablo 25’te görüldüğü üzere musikî dersinin öğretiminde dikkat edilmesi gerekenler toplam dört farklı yetkinlik ile ilişkilendirilmiştir. 1926 İlk mekteblerin Müfredat Programı Musikî dersi incelendiğinde, “çocuklar taganni ederken ekseriya çok bağırmaya mütemayildirler. Buna hiçbir suretle müsaade etmemek ve bağırmanın taganni olmadığını layıkile anlatmak lazımdır. Taganni esnasında bilhassa seslerin kaideye muvafık şekilde çıkartılmasına dikkat edilecektir.” ifadeleri “dinleme – söyleme”, “müzik kültürü” ve “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinlikleri ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s.107).

4.3 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı’nda Sanat Eğitimi

Programda sanat eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen tek ders Resim – el işleri’dir. Programın Başlangıç olarak yer alan bölümünde, hazırlanan müfredatta Türkçe, Hayat Bilgisi, Hesap, Hendese derslerinin çok az bir değişiklik ile umumi programın aynısı olduğu belirtilirken, “yalnız resim ve el işleri dersleri köy mekteplerinin şeraitine⁴⁹ uygun bir hale getirilmiş” ifadesi yer almaktadır (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 3). Dersin başlangıç bölümünde belirtilen bir diğer durum ise 1, 2 veya 3 öğretmenin olduğu, 1, 2 veya 3 sınıflı köy okullarının bu program dahilinde üç yıl içerisinde öğretimi tamamlaması istenmektedir. Ancak köyün iktisadi ve iklim şartları buna izin vermezse maarif idaresi ve mıntika emniyetinin onayı ile dört yılda

⁴⁸ Bu tablo söz konusu dikkat edilecek hususlardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁴⁹ Şartlar.

bitirilebileceği belirtilmektedir. İlköğretimin birinci sınıf derslerinin bir sene içerisinde bitirilmesi zorunlu tutulmaktadır (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 4).

Dört ve beş öğretmeni olan, dört ve beş sınıflı köy okullarında ise ilkokulun birinci devresinde bu programın uygulanacağı, ikinci devrede ise umumi okulların müfredat programının uygulanması istenmektedir. Köy okulunun ilk üç sınıfını başarıyla tamamlayan öğrenciler, öğrenime herhangi bir beş sınıflı ilkokulun dördüncü sınıfından sınavsız bir şekilde devam edebilirler (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 4).

Üç sınıfı olan iki veya bir öğretmenli köy okullarında öğretimin nasıl olacağı konusunda program cetvel ve örnekler sunmaktadır. Öğretimde bu cetvele göre hareket edilmesi istenmektedir. Dört ve beş sınıflı okullarda en az üç öğretmen olması, eğer yeterli öğretmen yoksa devam edilmesinin uygun olmadığı belirtilir (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 4).

Programda eğitim ve öğretimde yedi hedef belirlenmiştir. Bu hedeflerde, Resim – el işleri dersi ile ilişkili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Ancak köy mektebinde bulunması mecburi olan eşyalar arasında “bir kutu iyi cins kuru boya kalemi takımı” dikkat çekmektedir (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 8-9).

4.3.1 Resim – Elişleri Dersi

Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı incelendiğinde, Resim – Elişleri dersinin yanında “erkeklerle” ifadesi yer almaktadır. Bu doğrultuda erkeklerde her sınıf seviyesinde derse dörder saat zaman ayrıldığı görülür. Kızlar için ise Resim- eliş birinci sınıf seviyesinde dört saat iken, ikinci ve üçüncü sınıflarda bir saat olarak yer alır. Kızlara mahsus ev işleri dersi birinci sınıfta yokken, ikinci ve üçüncü sınıf seviyesinde haftada üçer saat olarak yer almaktadır. Program da Resim ve Elişleri derslerinin konuları ayrı başlıklarda verilmektedir (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 10).

Tablo 26. 1927 Köy mektepleri için müfredat programında sınıf düzeylerine göre resim dersi konuları⁵⁰

Birinci sınıf	İkinci sınıf	Üçüncü sınıf
Yaprak resimleri	Cetvelle çizilen süsler	Dairelerin çizimi
El resimleri	Cetvelsiz çizilen süsler	Cetvel ile çizgi
Balık, kuş, hayvan resimleri	Ev resimleri	Çizgilerle şekiller
Basit eşya resimleri ⁵¹	Ziraat aletleri resimleri	Süs yapma ve boyama
Yüz resimleri	Hayali ve ezber resim ⁵²	Canlı ve cansız resimler ⁵³
İnsan resimleri	Kuru boya çalışması	Modelden resimler
	Çiçek resimleri	Basit plan ve krokiler
	Çiçek süslemeleri	Elişleri dersine ait resim
		Çiçek resimleri
		Çiçek süslemeleri

Tablo 26 incelendiğinde, birinci sınıflarda resim dersinde altı konu olduğu görülmektedir. İkinci sınıflarda sekiz konu yer alırken hayali ve ezber resim konuları işlenmektedir. Üçüncü sınıflarda resim dersinde yer alan on konu içerisinde ise basit plan ve krokiler görülmektedir. Programın ikinci sınıf ders konularında pragmatizmin etkisi görülürken üçüncü sınıf ders konuları incelendiğinde disiplinler arası bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir.

⁵⁰ Bu tablo programdaki açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁵¹ Bardak, testi, orak, kürek, kazma gibi aletlerin resimleri.

⁵² Hikaye ve vak'a mevzularına ait resimler.

⁵³ Eşya, ev, hayvan ve insan gibi konuların resimleri.

Tablo 27. 1927 Köy mektepleri için müfredat programında sınıf düzeylerine göre elişleri dersi konuları⁵⁴

Birinci sınıf	İkinci sınıf	Üçüncü sınıf
Kağıt kesme işleri ⁵⁵	Mukavva işleri ⁵⁶	Basit alet kullanımı ⁵⁷
Kağıt yırtma işleri	Kil işleri ⁵⁸	Onarım işleri ⁵⁹
Kağıt bükme işleri ⁶⁰	Eşya ve model yapımı ⁶¹	Teneke ve tel işleri ⁶²
Mukavva işleri ⁶³	Tahta işleri ⁶⁴	Sepet yapımı ⁶⁵
Çamur ve kil işleri ⁶⁶		

Tablo 27’de birinci sınıf elişleri dersinde beş konu olduğu görülür. İkinci ve üçüncü sınıflarda ise derste her bir sınıfta dört konu yer almaktadır. Ders konuları incelendiğinde ikinci ve üçüncü sınıf derslerinde pragmatizm etkisi olduğu görülür.

Diğer bir yandan programın ayrıca belirttiği üzere, “2 muallimli ve 3 sınıflı mekteplerde” Resim ve Elishleri dersinin ikinci ve üçüncü sınıflarda ortak işlenen bir ders olduğu görülmektedir. Mektebin birinci sınıfında Resim-Elishi dersinin öğretmen tarafından bizzat öğretilmesi istenmektedir. Aynı zamanda, dersin ikinci ve üçüncü sınıflarda özellikle erkek öğrenciler için “talebenin kendi başlarına vazife ile iştigal edecekleri dersler” içerisinde olduğu belirtilmektedir. Ortak ilerleyen resim ve elişleri dersinde öğretmenin özellikle bu derslere ait kaide ve usulleri öğretmesi istenmektedir. Bir öğretmen üç sınıf bulunan köy okullarında ise Resim ve Elishleri derslerinin her sınıfın ortak işlediği bir ders olduğu görülmektedir. Ders cetvelinde “elışleri resim dersile müşterektir” ve “derslerde talebe kendilerine verilen vazife ve işlerle kendi başlarına meşgul olacaktır” ifadesi yer almaktadır (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 12-13).

⁵⁴ Bu tablo programdaki açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁵⁵ Yaprak, el, balık, çiçek gibi şekillerin yapımı

⁵⁶ Birinci sınıftakilerden daha yüksek şekiller istenir.

⁵⁷ Testere, keser, çekiç, rende, törpü, teneke makası, karga burun gibi araçlarla ufak tefek faydalı eşya yapmak. Yapılan eşya basit usulle boyanır.

⁵⁸ Birinci sınıftakilerden daha yüksek şekiller istenir.

⁵⁹ Okulun ufak tamirleri.

⁶⁰ “Kayık, tencere, tuzluk, çanta, dolap ve ilah.. şekilleri”

⁶¹ Çubuk ve değneklerden çakı ile keserek yapılır. Basit ziraat aletleri, ev eşyası, masa, iskemle, yay ve ok gibi.

⁶² Tel askı ve küçük sepetler gibi faydalı eşya yapımı.

⁶³ Kullanılacak kağıtlar hususunda herhangi bir şart yoktur. Kağıt tedarikinde ısrar edilmez.

⁶⁴ Araba, kağıt, kayık gibi küçük model ve oyuncakların yapımı.

⁶⁵ Saz ve mısır yapraklarından.

⁶⁶ Mesela olarak tabak, çanak, bardak, meyve ve sebze şekilleri.

4.3.2 Musiki Dersi

1927 Köy mekteplerine mahsus müfredat programının fihristinde musiki dersi ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak programda “Derslerin Haftalık Tevzii” incelendiğinde, açıklama olarak “cimnastik ve musiki için ayrıca saat tahsis edilmemiştir. Program haricinde olarak her sabah birinci dersten evvel ve her akşam son dersten sonra talebeye yirmi dakika cimnastik yaptırılacak ve şarkı söyletilecektir. (Bunun için köy mekteplerine mahsus bir «musiki risalesi» ile bir de «jimnastik risalesi» neşrolunacaktır.⁶⁷ Şarkıların ve hareketlerin bu risalelere göre söylettilmesi, okutturulması ve yaptırılması lazımdır.) ifadesi yer almaktadır (Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı, 1927, s. 10).

4.3.3 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi

Programda Resim ve Elişleri dersine ayrılan bölümde “Resim ve elişleri dersleri hakkında mühim noktalar” başlığı altında “Köy mekteplerinde resim ve elişleri derslerinden maksat şunlardır:” şeklinde altı madde bir alt madde verilmiştir. Programda müzik dersine ayrılan herhangi bir bölüm görülmemektedir. Bu yüzden müzik dersiyle ilgili herhangi bir analiz yapılamamıştır.

4.3.3.1 Resim ve Elişleri dersi

Tablo 28. 1927 Köy mektepleri için müfredat programının resim ve elişleri dersinin açıklamalarında belirlenen beceriler⁶⁸

Beceri	f
Gözlem	3
Kendini İfade Edebilme	2
Yaratıcılık	4
Estetik Duyarlılık	1
Malzeme Kullanma	1
Algılama	1
El-Göz-Beyin Koordinasyonu Sağlayabilme	1

⁶⁷Yayınlamak.

⁶⁸ Bu tablo resim ve elişleri dersi açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 28’de derse ait açıklamaların yedi farklı beceri ile bağdaştırıldığı görülmektedir. Programda en çok “yaratıcılık” becerisinin ilişkilendirildiği görülür. Bu beceriyi “gözlem” ve “kendini ifade edebilme” becerileri takip etmektedir. Açıklamalarda yer alan “çocukların göz ve ellerini terbiye ederek onları iyi görür ve iyi işler bir hale getirmek” ifadesi “gözlem”, “kendini ifade edebilme” ve “el göz beyin koordinasyonu sağlayabilme” becerileri ile bağdaştırılmıştır.

Tablo 29. 1927 Köy mektepleri için müfredat programının resim ve elişleri dersinin açıklamalarında belirlenen değerler⁶⁹

Değer	f
Çalışkanlık	1
Sabır	1
Özdenetim	1
Estetik	1

Tablo 29’da Resim ve Elişleri dersinin açıklamalarıyla bağ kurulan dört farklı değer olduğu görülmektedir. Derse ayrılan bölümde karşılaşılan “çocukların başlanılan işe dikkat ve sebatla neticeye varıncaya kadar devam etmek itiyadını kazanmalarına çalışmak” ifadesi “çalışkanlık”, “sabır” ve “özdenetim” değerleri ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 30. 1927 Köy mektepleri için müfredat programının resim ve elişleri dersinin açıklamalarında belirlenen yetkinlikler

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	2

Tablo 30’da görüldüğü üzere ilgili programın Resim ve Elişleri dersinin açıklamaları ile tek yetkinliğinin ilişkilendirildiği görülmektedir. Tabloda görülen “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliği “çocuklarda müşahade ettikleri eşyayı çizgi ve renk ianesile veya kağıt, kil, tahta gibi maddeleri işlemek suretile tasvir ve tescim etmek kabiliyetini inkişaf ettirmek” ve “çocukların tasvir ve tahayyüllerini harici bir ifade şekli vermeğe kadar bir hale getirmek” ifadeleri ile ilişkilendirilmiştir.

⁶⁹ Bu tablo resim ve elişleri dersi açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

4.4 1936 İlkokul Programı'nda Sanat Eğitimi

Programda sanat eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilecek dersler şunlardır: Resim – İş ve Müzik. Programın hedefleri bölümünde programla ilgili genel açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar toplam sekiz maddeden ve sekiz alt maddeden oluşmaktadır. Bu sekiz madde incelendiğinde hiç birisinde sanat eğitime doğrudan değinilmemiştir. İlkokulun Eğitim ve Öğrenim Prensipleri'ne ayrılan bölümde on dokuz madde, birinci, sekizinci, dokuzuncu, on üçüncü ve on beşinci maddelere ait toplam on dokuz alt madde yer almaktadır. Bu on dokuz madde incelendiğinde ikisinde sanat eğitime doğrudan değinilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1936, s.2-31). Bu maddeler Resim – İş ve Müzik dersleri yardımıyla güzel konulara sevgi ve bağlılık aşılması ile ilgilidir. Aynı zamanda bu derslerde teknik bilgilere ayrılacak sürenin de önemli olduğu belirtilmektedir. Bu anlamda programda “resim ve elişinin kendisine mahsus bazı teknik noktaları vardır ki, bunları kavratmak için bu derslere ayrıca ders saatleri ayrılmıştır.” ifadesi dikkat çekmektedir (Kültür Bakanlığı, 1936, s.31).

4.4.1 Resim - İş Dersi

Program incelendiğinde Resim - İş dersine ilk üç sınıf seviyesinde haftada dörder saat yer verildiği görülmektedir. Resim-İş dersi dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada iki saat olarak yer almaktadır. Programda Resim-İş dersine ayrılan bölümde dersin konuları tablo halinde verilmemiş olup, açıklamalar içerisinde dağınık bir şekilde verilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1936, s.186-200). Programdaki açıklamalarda resim ve iş tekniği üç ana kısma ayrılmaktadır.

- a) Resim yapmak (çizgi ile ifade): Ez
- b) Boyamak, kağıt kesme ve yırtma işleri (satıhla ifade)
- c) Madde ile ifade (üç boyutlu ifade).’’

Tablo 31. 1936 İlkokul programında sınıf düzeylerine göre resim-iş dersi konuları⁷⁰

Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf	Dördüncü sınıf	Beşinci sınıf
Ezber resim ⁷¹	Ezber resim	Ezber resim
Hayali resim ⁷²	Hayali resim	Hayali resim
Dekoratif resim ⁷³	Dekoratif resim	Dekoratif resim
	Tabiattan resim ⁷⁴	Tabiattan resim
	Sınai resimler ⁷⁵	Sınai resimler
	Duvar afişleri ve levhalar ⁷⁶	Duvar afişleri ve levhalar

Tablo 31’de görüldüğü üzere 1936 İlkokul Programı’nda ilk üç sınıftaki resim konuları, ezber resim, hayali resim ve dekoratif resim iken dördüncü ve beşinci sınıflarda bu konulara tabiattan resim, sınai resim, duvar afişleri ve levhaların hazırlanması eklenmiştir.

Tablo 32. 1936 İlkokul programına göre iş dersi konuları⁷⁷

Kum ve kil işleri
Kâğıt işleri
Ağaç ve tahta işleri
Maden işleri
Tabi işleri
Örgü işleri
Bahçe işleri

Tablo 32’den anlaşıldığı üzere 1936 İlkokul Programı’nda Resim-İş dersinin iş bölümünde yedi konu yer almaktadır. Kum ve kil işleri, Kâğıt işleri, Ağaç ve tahta

⁷⁰ Bu tablo resim iş dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁷¹ Çocuk gördüğü eşyayı yaşadığı vakaları veya duyduklarını ezberden düşünerek tahayyül ederek resmeder).

⁷² Çocuk gördüğü eşyayı yaşadığı vakaları veya duyduklarını ezberden düşünerek tahayyül ederek resmeder).

⁷³ Her sınıf seviyesinde yer verilir. (Değer kitap kaplama, yazı dersi için altlık gibi eşyaların süslemesinde kullanılır. Patates, mantar gibi malzemelere kazılarak veya kâğıt kesme usulü ile elde edilir.)

⁷⁴ Çocuk burada tamamen serbest değildir. Az çok resmini yaptığı tabiat parçasına uymağa mecburdur. Burada araştırılacak olan nokta, çocuğun kendi yaratıcılığından bir şey ilaveye muvaffak olup olmadığıdır.

⁷⁵ Kroki ve planlar hazırlanır. Cetvel kullanımı öğretilir.

⁷⁶ Dördüncü ve beşinci sınıflarda bazı fikirlerin telkini konusunda öğrencilere afiş ve duvar yazıları, broşürler hazırlanır.

⁷⁷ Bu tablo resim-iş dersi açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

işleri, Maden işleri, Tabı işleri, Örgü işleri ve Bahçe işleri olarak verilen konuların her sınıf seviyesinde öğretileceği ifade edilmiştir.

4.4.2 Müzik Dersi

Program incelendiğinde Müzik dersi her sınıf seviyesinde haftada bir saat yer almaktadır. Dersin konuları tüm sınıflara göre ‘dersin maddeleri’ bölümünde belirlenmiş. İlk dört sınıf seviyesinde portreli nota öğretimi yer almamaktadır. Bu sınıflarda tek veya çift sesli şarkıların öğretilmesi belirtilmektedir. Beşinci sınıflarda portreli nota öğretilmesine geçilmektedir (Kültür Bakanlığı, 1936). Programda Müzik dersi konuları aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

Tablo 33. 1936 İlkokul programında müzik dersi konuları ⁷⁸

1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Tek sesli şarkılar.	Tek sesli şarkılar	Tek sesli şarkılar	Tek sesli şarkılar	Tek sesli şarkılar
	Çift sesli şarkılar.	Çift sesli şarkılar.	Çok sesli şarkılar.	Çok sesli şarkılar.
	Notalar	Notalar	Do Major	Portre
		Dörtlük fasılalar	Bütün fasılalar	Sol anahtarı
				Notalar

“Birinci Sınıf: Burada yalnızca tek sesli muhtelif şarkılar, şarkılı oyunlar, marşlar, ritmik hareketli şarkılar, işaretli (jestli) şarkılar öğretilecektir. Ritimleri canlı ve oynak parçalara daha çok yer verilecektir.

İkinci Sınıf: Tek sesli şarkılara devam, çift sesli şarkılar. Yılın ilk yarısında gamın önemli iki notu olan do – sol üzerinde muhtelif temrinler. Yılın ikinci yarısında da do majör gamının temel akorunu teşkil eden do – mi – sol notları üzerinde temrinler. Bu notlar ayrı teganni edileceği gibi sınıfı üç kısma ayırıp her gruba bir not vermek suretile üç not aynı zamanda teganni ettirilir. Bu son şekil bilhassa çok sesli musiki eğitimine başlangıç olur.

⁷⁸ Bu programda müzik dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Üçüncü Sınıf: Tek ve çift sesli şarkılara devam. Gamin üç beş notu demek olan pentakor üzerinde temrinler. Burada bilhassa do – mi, mi – do; re – fa, fa – re; mi – sol, sol – mi gibi üçlü fasılalar; do – fa, fa – do; re – sol, sol – re gibi dörtlük fasılalar ayrıca öğretilecektir.

Dördüncü Sınıf: Tek ve çok sesli şarkılara devam. Do Major gamının notları üzerinde muhtelif temrinler. Burada üçüncü sınıfta olduğu gibi bütün fasılalar öğretilecektir. (ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda yapılacak temrinler sadece fonomimi, tünek, ses merdiveni gibi basit vasıtalarla yapılır).

Beşinci Sınıf: Tek ve çok sesli şarkılara devam. Portre. Sol anahtarı. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda muhtelif vasıtalarla sesleri öğretilmiş olan notların portre üzerindeki yerleri ve adları. Notların portre üzerindeki yerleri öğretilirken ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda gözetilmiş olan tedriç burada da gözetilecek ve sıra ile do – sol, do – mi, do – re – mi – fa – sol, do – re – mi – fa – sol – la – si – do ve sonunda çocuk sesi vüs'atinin notları öğretilecek ve üzerlerinde bir, iki sesli muhtelif temrinler yapılacaktır.

Bu temrinlerde dörtlük not ve sükût, ikilik not ve sükût kıymetleriyle 2/4, 3/4, 4/4'lük usuller kullanılacaktır.

Bütün temrinlerde (rp, p, mf, f, ff) gibi başlıca nüans işaretleri ve (Allegro, Andante ve Largo) gibi başlıca hareketler kullanılarak talebede nüans ve hareket şuuru uyandırılır.” (Kültür Bakanlığı, 1936).

4.4.3 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi

Program incelendiğinde Resim – İş dersinde üç hedefin belirlendiği görülmektedir. Derse ait otuz bir maddeden oluşan direktiflere yer verilmiştir. Bu direktiflere ek olarak otuz bir alt madde bulunmaktadır. Programın Müzik dersinde sadece bir hedef belirlenmiştir. İki madde halinde açıklama yer alırken, dokuz madde, on sekiz alt maddeden oluşan direktifler yer almaktadır (Kültür Bakanlığı, 1936).

4.4.3.1 Resim – İş dersi

Tablo 34. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin hedefleri bölümünde belirlenen beceriler⁷⁹

Beceri	f
Gözlem	2
Kendini İfade Edebilme	1
Yaratıcılık	1
Estetik duyarlılık	2
Malzeme Kullanma	1
Mekanı Algılama	1
Analiz Etme	1
Değerlendirme	1

Tablo 34 dikkate alındığında Resim – İş dersi hedeflerinin sekiz farklı beceriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. “Estetik duyarlılık” ve “gözlem” hedefler bölümünde en fazla ilişkilendirmesi yapılan becerilerdir. Programda belirlenen “eşya ve tabiattaki güzelliği görmeğe, bulmağa, tasvir etmeye ve yaratmağa sevk ederek çocukların bedii zevklerini inkişaf ettirmek” amacı “estetik duyarlılık”, “yaratıcılık”, “kendini ifade edebilme” ve “gözlem” becerileri ile ilişkilendirilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1936).

⁷⁹ Bu tablo resim-iş dersi hedeflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 35. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin direktifleri bölümünde belirlenen beceriler⁸⁰

Beceri	f
Gözlem	14
Kendini ifade edebilme	13
İletişim	5
Estetik duyarlılık	3
Yaratıcılık	8
Mekanı Algılama	3
Malzeme Kullanma	30
Algılama	11
Bireysel Farklılıkları Algılama	11
Planlı Çalışma	5
Sentez	5
Analiz Etme	3
Eleştirel Düşünme	2
Kanıt Kullanma	1
Değerlendirme	3
Rol Yapma	1
Problem Çözme	1
Değişim ve Sürekliliği Algılama	1
Konum Analizi	1
El-Göz-Beyin Koordinasyonu Sağlayabilme	1
Karar Verme	1

Tablo 35’te görüldüğü üzere 1936 İlkokul Programı Resim-İş dersinde verilen direktifler ile toplamda yirmi farklı beceri ilişkilendirilmiştir. “Malzeme kullanma” becerisi Resim- İş dersi direktifler bölümünde en fazla ilişkilendirilmesi yapılan beceridir. Bu beceriyi “gözlem”, “yaratıcılık”, “kendini ifade edebilme” ve “algılama” becerileri takip etmektedir. Programda Resim-İş dersine ait yönergelerde “her ilkokul talebesi okulu bitirirken evde bulunan basit aletlerin (çekiç, keser, kerpeten, burgu, makas, çakı) kullanılmasını öğrenmiş olmalıdır” ifadesi “malzeme kullanma”, “problem çözme”, “el göz beyin koordinasyonunu sağlayabilme” becerileri ile bağdaştırılmıştır. Bir diğer madde ise “gözlem”, “değerlendirme”, “yaratıcılık” ve “sentez” becerileri ilişkilendirilen “görüşlerini kuvvetlendirmek ve kuvvetli intibalar almaları için tabiatla temasta bulunmalarını, yaptıkları resimle tabiattaki örneği

⁸⁰ Bu tablo resim-iş dersi direktiflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

arasında mukayese yapmaları temin olunacaktır.” ifadesidir (Kültür Bakanlığı, 1936). 1936 İlkokul Programı Resim dersi direktiflerinde incelenen bir diğer madde “Resim ve iş faaliyeti yalnız mihaniki surette göz ve el melekesi kazandırmağı istihdafetmez. Bu daha ziyade bir düşünce, duygu işidir. Talebe bir şeyi ancak onun hakkındaki bilgisi derecesinde resmedebilir. Bu hakikat Resim ve iş dersinin metodunu belirtmiştir.” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ifade “kendini ifade edebilme” ve “algılama” becerileri ile bağdaştırılmıştır (Kültür Bakanlığı, 1936).

Tablo 36. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin hedefleri bölümünde belirlenen değerler⁸¹

Değer	f
Estetik	2

Tablo 36 incelendiğinde karşımıza tek değer çıkmaktadır. Değer ile ilişkili madde “eşya ve tabiattaki güzelliği görmeğe, bulmağa, tasvir etmeğe ve yaratmaya sevk ederek çocukların bedii zevklerini inkişaf ettirmek.” tir (Kültür Bakanlığı, 1936).

Tablo 37. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin direktifleri bölümünde belirlenen değerler⁸²

Değer	f
Estetik	5
İşbirliği	1
Özdenetim	1
Tasarruf	3
Kültürel Miras	1
Milli ve Manevi Değer Benimseme	1
Temizlik	5
Sorumluluk	2
Sabır	2
Duyarlılık	2
Sevgi	1
Çalışkanlık	1
Vatanseverlik	2

⁸¹ Bu tablo resim-iş dersi hedeflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁸² Bu tablo resim-iş dersi direktiflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 37’de görüldüğü üzere, 1936 İlk Okul Programı Resim – İş dersi direktifleri on üç farklı değer ile ilişkilendirilmiştir. “Estetik”, “temizlik” ve “tasarruf” değerlerinin ön planda olduğu görülür. Bu değerleri “sorumluluk” ve “duyarlılık” takip eder. Programın, Resim-İş dersi direktifleri doğrultusunda “birinci devrede kum, çamur, kağıt gibi basit malzemeden ve sigara, kibrit kutuları, şişe mantarları gibi atılan maddelerden istifade edilmeli” ifadesi “tasarruf” değeri ile ilişkilendirilir. Dersin direktiflerinde yer alan “çocukların kendi yaptıkları motiflerin, eşyanın süslemesinde kullanılır” ifadesi ise “estetik” değeri ile bağdaştırılmıştır (Kültür Bakanlığı, 1936).

Tablo 38. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin hedefleri bölümünde belirlenen yetkinlikler⁸³

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	1

Tablo 38 incelendiğinde “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliğinin Resim-İş dersinin hedefleri ile bağdaştırılan tek yetkinlik olduğu görülür. Resim-İş dersi hedefleri incelendiğinde, “talebeyi, dışardan aldıkları intibaları bilerek yaptıkları müşahedeleri, duygularını, tasavvur ve tahayyüllerini basit alet ve malzemelerle, el vasıtasıyla ifadeye alıştırmak ve bu suretle onların ifade ve temsil kudretlerini inkişaf ettirmek” ifadesi “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliği ile ilişkilendirilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1936).

Tablo 39. 1936 İlkokul programında resim-iş dersinin direktifleri bölümünde belirlenen yetkinlikler⁸⁴

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	5
Değer Eğitimi	2
Dinleme-Söyleme	5
Aktif Vatandaşlık	1

Tablo 39’da görüldüğü üzere Resim-İş dersi direktifleri toplam dört farklı yetkinlik ile ilişkilendirilmiştir. Bunlar içerisinde “kültürel farkındalık ve ifade” ile “dinleme-

⁸³ Bu tablo resim-iş dersi hedeflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁸⁴ Bu tablo resim-iş dersi direktiflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

söyleme” en fazla ilişkilendirilen yetkinliktir. Bu yetkinliği “değer eğitimi” ve “aktif vatandaşlık” takip etmektedir. Resim-İş dersinin on sekizinci direktifi, “dördüncü ve beşinci sınıflarda bazı fikirlerin telkini, bazı iyi itiyatların propaganda edilmesi, fenalarının önüne geçilmesi, kazalardan, hastalıklardan korunulması için duvar afişleri yaptırılabilir” şeklindedir. Bu ifade “kültürel farkındalık ve ifade” ve “değer eğitimi” ile bağdaştırılmıştır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 195).

4.4.3.2 Müzik dersi

Tablo 40. 1936 İlkokul programında müzik dersinin hedef bölümünde belirlenen beceriler⁸⁵

Beceri	f
İcra ve Yorumlama	1
Estetik Duyarlılık	1
Müzik Toplum Arasındaki Bağ Kurabilme	1
Müziği Milli ve Manevi Değerlerle İlişkilendirebilme	1

Tablo 40’tan anlaşıldığı üzere 1936 İlkokul Programı Müzik dersi hedef bakımından dört farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. 1936 İlk Okul Programı Müzik dersinin “çocukların samiasını⁸⁶, sesini, ritm duygusunu inkişaf ettirmek, onlarda müzik sevgi ve zevkini, uyandırmak ve beslemek suretile neş’eli, enerjik, yurduna ve milletine bağlı bir Türk vatandaşı yetiştirmek maksadına yardımcı olmaktır” hedefi “icra ve yorumlama”, “estetik duyarlılık”, “müzik – toplum arasındaki baği görebilme” ve “müziği milli ve manevi değerler ile ilişkilendirebilme” becerileri ile bağdaştırılmıştır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 213).

⁸⁵ Bu tablo müzik dersi hedeflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁸⁶ Duyuma becerisi

Tablo 41. 1936 İlkokul programında müzik dersinin açıklama ve direktifler bölümünde belirlenen beceriler⁸⁷

Beceri	f
İcra ve Yorumlama	7
Estetik Duyarlılık	4
İletişim	1
Müzik-Toplum Arasındaki Bağı Görebilme	6
Müziği Milli ve Manevi Değerlerle İlişkilendirebilme	3
Yaratıcılık	2
Kendini İfade Edebilme	5
Rol Yapma	1
Müziği İletişim Dili Olarak Kullanma	6
Algılama	5
Müzik Beden Uyumunu Sağlama	5
Katılımcı Müziksel Çalışma	6
Malzeme Kullanma	2
Müzik-Kültür, Tarih, Estetik Arasında Bağ Kurabilme	1
Değişim ve Sürekliliği Algılama	1
Zaman ve kronolojiyi algılama	1
Deşifre Becerisi	1
Kültürel Miras	1
Mekanı Algılama	1

Tablo 41’den anlaşıldığı üzere müzik dersine ait açıklamalar toplam on dokuz farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. Bunlar arasında en çok “icra ve yorumlama” becerisi Müzik dersinin açıklamalarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu beceriyi sırasıyla “müzik – toplum arasındaki bağı görebilme”, “müziği iletişim dili olarak kullanma”, “katılımcı müziksel çalışma” ve “kendini ifade edebilme” becerileri takip etmektedir. Direktifler incelendiğinde “talebeye müzik zevk ve sevgisini verebilmek için önce öğretmenin müzikten zevk alması gerektir” ifadesi “estetik duyarlılık” ve “algılama” becerileri ile bağdaştırılmıştır. Bir diğer direktif ise “katılımcı müziksel çalışma” becerisi ile ilişkili olarak “talebe velileri arasında müzik bilenleri veya hariçten tanıdık san’atkarları mümkün oldukça okula çağırımları” ifadesidir. Ayrıca öğretmenlerin repertuarında bulunması gereken parçalar içerisinde “iş hayatına ait şarkılar (tarlada çalışanlar,

⁸⁷ Bu tablo müzik dersi açıklama ve direktiflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

tohumcular, hasatçılar, satıcılar v.s.) ve mahalli nezih müzik parçaları yer almalıdır” ifadesi “müzik-toplum arasındaki bağı görebilme”, “müziği iletişim dili olarak kullanma” becerileri ile ilişkilendirilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1936).

Tablo 42. 1936 İlkokul programında müzik dersinin hedef bölümünde belirlenen değerler.⁸⁸

Değer	f
Sevgi	1
Vatanseverlik	1
Estetik	1
Milli ve Manevi Değerleri Benimseme	1

Tablo 42’de 1936 İlkokul Programı Müzik dersinin hedefi ile bağlantılı olarak dört farklı değer olduğu görülür. Müzik dersinin hedefi olarak yer alan “Çocukların samiasını, sesini, ritm duygusunu inkişaf ettirmek, onlarda müzik sevgi ve zevkini, uyandırmak ve beslemek suretile neş’eli, enerjik, yurduna ve milletine bağlı bir Türk vatandaşı yetiştirmek maksadına yardımcı olmayı hedefler” ifadesi “sevgi”, “estetik”, “vatanseverlik” ve “milli ve manevi değerleri benimseme” değerleri ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 43. 1936 İlkokul programında müzik dersinin açıklama ve direktifler bölümünde belirlenen değerler⁸⁹

Değer	f
Sevgi	2
Vatanseverlik	1
Milli ve Manevi Değerleri Benimseme	3
Dostluk	2
Dayanışma	3
Duyarlılık	1
Merhamet	1
Estetik	4
Bağımsızlık	1
Aile Birliğine Önem Verme	1

⁸⁸ Bu tablo müzik dersinin hedeflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁸⁹ Bu tablo müzik dersi açıklama ve direktiflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 43 incelendiğinde Müzik dersi direktifleri ile ilişkilendirilen on farklı değerden en çok “estetik” değeri ön plana çıkmıştır. Bu değeri “dayanışma” ve “milli ve manevi değerleri benimseme” takip etmektedir. Derse ait direktiflere bakıldığında “milli ve manevi değerleri benimseme”, “dostluk”, “vatanseverlik”, “dayanışma”, “merhamet”, “bağımsızlık” ve “aile birliğine önem vermek” becerileri ile ilişkili olarak “ahlaki ve milli şarkılar (aile, dostluk, sosyete, Türkiye, cumhuriyet, hürriyet, vatan, fen kahramanları, insanlık, meziyet ve kusurlar, neş’e, yiğitlik, acıma... v.s.)” ifadesi yer almaktadır (Kültür Bakanlığı A, 1936, s. 216).

Tablo 44. 1936 İlkokul programında müzik dersinin hedef bölümünde belirlenen yetkinlikler⁹⁰

Yetkinlik	f
Dinleme-Söyleme	1

Müzik dersinin hedefi ile Tablo 44’te görüldüğü üzere sadece ‘dinleme – söyleme’ yetkinliği ilişkilendirilmiştir. Programda yetkinlik ile ilişkili olarak “çocukların samiasını, sesini, ritm duygusunu inkişaf ettirmek” ifadesi yer alır (Kültür Bakanlığı A, 1936, s. 213).

Tablo 45. 1936 İlkokul programında müzik dersinin açıklama ve direktifler bölümünde belirlenen yetkinlikler⁹¹

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	9
Dinleme-Söyleme	19
Müzik Kültürü	6
Değer eğitimi	2

Tablo 45’te yer alan iki farklı yetkinlik Müzik dersinin açıklama ve direktifleri ile ilişkilendirilmiştir. 1936 İlkokul Programı’nda Müzik dersine ayrılan bölüm incelendiğinde, “çocukların her fırsatta müzik parçaları söylemelerine imkân verilmesi, çocuk için evde, arkadaşlarıyla birlikte, gezintilerde müzik söylemek bir

⁹⁰ Bu tablo müzik dersi hedeflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁹¹ Bu tablo müzik dersi açıklama ve direktiflerinden yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

ihtiyaç olmalıdır. Bu vesilelerle müzik söyleme adabı da öğretilecektir (nerede, ne zaman müzik söylenir, çok bağırmamak, başkalarını rahatsız etmemek)” ifadesi “kültürel farkındalık ve ifade”, “dinleme – söyleme” ve “müzik kültürü” ile bağdaştırılmıştır (Kültür Bakanlığı A, 1936, s. 215-216).

4.5 1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı’nda Sanat Eğitimi

Programda doğrudan sanat eğitimi ile ilişkili herhangi bir ders bulunamamıştır. Taslak halinde olan programın köy okulunda işlenecek konular müfredatına ait haftalık çalışma çizelgesi incelendiğinde sadece “okuma yazma”, “hesap”, “yurt ve yaşama bilgisi” ve “ziraat işleri” derslerinin olduğu görülmektedir. Çizelgeye ait açıklamalar incelendiğinde her dersin kırk dakika olduğu lakin “ziraat işleri” ne ayrılan sürenin tam bir saat olduğu belirtilmektedir (Kültür Bakanlığı B, 1936, s. 1). Ancak Her Üç Yılda Yapılacak İşler başlığı altında “ihtiyaç doğdukça okulda ve evde kullanılacak masa, sıra, iskemle gibi araçları onarmak ve basitlerini yapmak” ve “çarık, elbise sökük ve yamalarını yaptırarak iğne, biz, çuvaldız, çekiç kullandırmak –ihtiyaç doğdukça-” ifadeleri yer alır (Kültür Bakanlığı B, 1936, s. 12).

4.6 1948 İlk Okul Programı’nda Sanat Eğitimi

Programda sanat eğitimi ile doğrudan ilişkilendirilebilecek dersler şunlardır: Resim – İş ve Müzik. 1927 yılında hazırlanan köy mektepleri için müfredat programı 1948 yılına kadar uygulanmıştır. Köy okullarına yönelik 1948 yılından itibaren ayrı bir program hazırlanmamıştır. Hazırlanan program ülke genelindeki tüm ilkokullarda uygulanmıştır. Köy ilkokullarında okutulacak dersler açısından esneklik devam etmiştir. Bu doğrultuda programda köy okulları için verilen ders çizelgesi incelendiğinde bu mekteplerde müzik dersinin yer almadığı, resim-iş dersinin ise her sınıf kademesinde birer saat yer aldığı tespit edilmiştir.

Programda, İlk Okulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri bölümünde müfredat ile ilgili genel açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalar toplam on yedi maddeden ve otuz iki alt maddeden oluşmaktadır. Bu on yedi madde incelendiğinde beş maddenin sanat eğitimine doğrudan değindiği görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948). Bu maddeler Resim – İş ve Müzik derslerinin ifade aracı olarak kullanılması, resim ve

müzik vasıtasıyla güzel duyguların gelişmesi, boş zamanlarda resim ve müzikten faydalanmak ile ilgilidir. Örneğin; Programın prensiplerinde çocuklara anlatılan bir durumun resminin yaptırılması veya hissettikleri herhangi bir duyguyu müzik melodileri ile ifade etmelerine imkan verilmesi istenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı,1948).

4.6.1 Resim - İş dersi

İlkokulların haftalık ders dağıtma cetveli incelendiğinde, Resim-İş dersinin ilk üç sınıf seviyesinde haftada dört saat, dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada iki saat olduğu görülmektedir. İş konuları maddeler halinde verilirken, resim dersi ile ilgili konuların ve içeriğin açıklamalarda dağınık olarak yer aldığı görülmektedir. Ancak program Köy İlkokullarına yönelik verdiği dağıtma cetvelinde her sınıf seviyesinde birer saat derse zaman ayrılmıştır. Sanat eğitiminden ayrı olarak dikkat çeken bir diğer nokta, İlk Okulların ders programında ayrıca yer verilmeyen Tarım – İş dersinin Köy İlk Okullarında her sınıf seviyesinde altışar saat yer aldığı görülür (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948 s.25-27).

“Bu açıklamalar doğrultusunda resim - iş dersinin tekniği üç ana kısma ayrılmaktadır.

- a) Resim yapmak (Çizgi ile ifade),
- b) Boyamak, kağıt kesme ve ayırma işleri (Yüzeyle ifade)
- c) Madde ile ifade (üç boyutlu canlandırma).”

Tablo 46. 1948 İlk okul programında sınıf düzeylerine göre resim dersi konuları⁹²

Birinci, ikinci, üçüncü sınıf	Dördüncü sınıf	Beşinci sınıf
Ezber resim	Ezber resim	Ezber resim
Hayali resim	Hayali resim	Hayali resim
Dekoratif resim	Dekoratif resim	Dekoratif resim
	Tabiattan resim	Tabiattan resim
	Sınai resimler	Sınai resimler
	Duvar afişleri ve levhalar	Duvar afişleri ve levhalar

⁹² Bu tablo resim-iş dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 46’da görüldüğü üzere 1948 İlkokul Programında ilk üç sınıfta üç farklı konu yer alırken, dört ve beşinci sınıflarda altı konu bulunmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 219-231).

Tablo 47. 1948 İlkokul programı iş konuları tablosu⁹³

Birinci Devrede Yapılacak işler	İkinci Devrede Yapılacak İşler
Temizlik işleri	Genel temizlik tertip ve düzen
Oyun ve oyuncaklar	Ders ve iş araç gereçleri
Kağıt işleri	Yapı işleri
Örgü işleri	Ağaç işleri
	Maden işleri
	Kağıt mukavva işleri
	Örgü işleri
	Dikiş nakış işleri

Programda iş konuları ayrı bir başlıkla belirtilmiştir. İş konularında birinci devrede yapılacak işleri dört başlıkta, ikinci devrede yapılacak işler Tablo 47’de görüldüğü üzere sekiz başlıkta yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s.231-236).

Programda ayrıca İş Bilgisi başlığı altında, “bütün işlerde kullanılacak araç ve gereçler, adları, fiyatları ve kullanılacakları yer bakımından tanıtılacak” ve “iş araç ve gereçlerinin bakımı ve koruması üzerinde önemle durulacaktır” maddeleri yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948).

4.6.2 Müzik dersi

1948 İlk Okul Programda Müzik dersine her sınıf seviyesinde haftada bir saat yer verilmiştir. Programda Müzik ders konuları ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Köy İlk Okullarına ait cetvelde ise Müzik dersinin yer almadığı tespit edilmiştir. 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı’nda olduğu gibi köy okullarında birinci dersten önce yirmi dakikalık bir süre ile programın dışında tutulmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s.25-27). Ders konuları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

⁹³ Bu tablo resim-iş dersi iş konularından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 48. 1948 İlk okul programında müzik dersi konuları⁹⁴

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Tek sesli şarkılar	Tek sesli şarkılar	Tek sesli şarkılar
Şarkılı oyunlar	Çift sesli şarkılar	Çift sesli şarkılar
Marşlar	Do-mi-sol sesleri	Kanonlar
Ritmik hareketli şarkılar		Üçlü, dördlü ve beşli aralıklar
İşaretli (jestli) şarkılar		

Tablo 49. 1948 İlk okul programında müzik dersi konuları⁹⁵

Dördüncü Sınıf	Beşinci Sınıf
Tek ve çok sesli şarkılar.	Tek ve çok sesli şarkılar
Do Majör öğretimi.	Portre
Bütün aralıkların öğretimi	Sol anahtarı
Yazılı nota öğretimi	Notaların portre üzerinde öğretimi

Tablo 48 ve 49’da görüldüğü üzere 1948 İlk Okul Programı’na göre birinci sınıfta tek sesli şarkılar ile başlayan müzik öğretimi sonraki yıllarda çift sesli şarkılar, notalar gibi konular ile devam etmiştir. Programda Müzik dersi konuları aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

“**Birinci Sınıf:** Burada yalnızca tek sesli çeşitli şarkılar, şarkılı oyunlar, marşlar, ritmik hareketli şarkılar, işaret (jest)li şarkılar öğretilenektir. Ritimleri canlı ve oynak parçalara daha çok yer verilecektir.

İkinci Sınıf: Tek sesli şarkılara devam. Yılın ilk yarısında gamın önemli iki notu olan do – sol sesleri üzerinde çeşitli çalışmalar. Yılın ikinci yarısında da majör do gamının temel akorunu teşkil eden do – mi – sol sesleri üzerinde alıştırma. Bu notlar ayrı taganni edileceği gibi sınıfı üç kısma ayırıp her gruba bir not vermek suretiyle üç not aynı zamanda taganni ettirilir. Bu son şekil bilhassa çok sesli müzik eğitime başlangıç olur.

Üçüncü Sınıf: Tek sesli şarkılara devam. Çift sesli şarkılar ve basit kanonlar. Gamın ilk beş notu demek olan pentakor üzerinde temrinler. Burada do – mi, mi – do; re – fa, fa – re; mi – sol, sol – mi gibi üçlü aralıklar; do – fa, fa – do; re – sol, sol – re gibi dördlü, sol – do gibi beşli aralıkları ayrıca gösterilecektir.

⁹⁴ Bu programda müzik dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

⁹⁵ Bu programda müzik dersi konuları açıklama şeklinde verilmiştir. Bu tablo söz konusu açıklamalardan yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Dördüncü Sınıf: Tek ve çok sesli şarkılara devam. Majör do gamının notları üzerinde çeşitli alıştırmalar. Burada üçüncü sınıfta olduğu gibi öğretilen bütün aralıklar çıkıcı ve inici şekilleriyle öğrencilere iyice kavratılacaktır. Gösterilen basamağa göre yazılı nota öğretimi: dörtlük, ikilik, birlik değerler ve 2/4, 3/4, ve 4/4 lük ölçekler.

Beşinci Sınıf: Tek ve çok sesli şarkılara devam. Portre. Sol anahtarı. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda çeşitli araçlarla sesleri öğretilmiş olan notların portre üzerindeki yerleri ve adları. Notların portre üzerindeki yerleri öğretilirken ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda gözetilmiş olan tedrici burada da gözetilecek ve sıra ile do – sol, do – mi - sol, do – re – mi – fa – sol, do – re – mi – fa – sol – la – si – do ve sonunda çocuk sesi genişliğinin notları öğretilecek ve üzerlerinde bir, iki sesli çeşitli alıştırmalar yapılacaktır.

Bu alıştırmalarda dörtlük not ve sus, ikilik not ve sus değerleriyle 2/4, 3/4, 4/4'lük usuller kullanılacaktır.

Bütün temrinlerde (rp, p, mf, f, ff) gibi başlıca nüans işaretleri ve (Allegro, Andante ve Largo) gibi başlıca hareketler kullanılarak talebede nüans ve hareket şuuru uyandırılır.” (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 264-266).

4.6.3 Beceri, Değer ve Yetkinlikler Açısından Programın Analizi

Program incelendiğinde Resim – İş dersinde dokuz amaç belirlendiği görülür. Derse ait otuz altı maddeden oluşan açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalara ek olarak otuz üç alt madde bulunmaktadır. Programın Müzik dersinde beş amaç belirlenmiştir. Müzik dersi programında ayrıca on beş madde, on beş alt maddeden oluşan açıklamalar yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948).

4.6.3.1 Resim-İş dersi

Tablo 50. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin amaçları bölümünde belirlenen beceriler ⁹⁶

Beceri	f
Gözlem	2
Kendini ifade edebilme	2
Estetik duyarlılık	4
Yaratıcılık	3
Problem çözme	1
Malzeme Kullanma	1
Algılama	1
Planlı Çalışma	1
Değerlendirme	1
Analiz Etme	1

Tablo 50 incelendiğinde on farklı becerinin Resim – İş dersinin amaçları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. 1948 İlk Okul Programı Resim-İş dersinin amaçlarında en çok “estetik duyarlılık” becerisi yer alır. Bu beceriyi “yaratıcılık” takip etmektedir. Devamında “kendini ifade edebilme” ve “gözlem” becerileri Resim-İş dersinin amaçları ile ilişkilendirilmiştir. Programda “eşya ve tabiattaki güzelliği görmeye, bulmaya, tasvir etmeye ve yaratmaya sevk ederek çocukların estetik duygularını geliştirmeyi” amacı yer almaktadır. Bu amaç “gözlem”, “kendini ifade edebilme”, “yaratıcılık”, “estetik duyarlılık” ve “algılama” becerileri ile bağdaştırılmıştır. (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 218).

⁹⁶ Bu tablo resim-iş dersinin amaçlarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 51. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin açıklamalar bölümünde belirlenen beceriler⁹⁷

Beceri	f
Gözlem	16
Kendini ifade edebilme	5
Estetik duyarlılık	4
Yaratıcılık	7
Mekanı Algılama	3
Malzeme Kullanma	42
Algılama	12
Bireysel Farklılıkları Algılama	4
Analiz Etme	6
Sentez	5
Planlı Çalışma	6
Karar Verme	1
Eleştirel Düşünme	3
İletişim	5
Kanıt Kullanma	1
Rol Yapma	1
Konum Analizi	1
Değerlendirme	3
Problem Çözme	1
El-Göz-Beyin Koordinasyonu Sağlama	1
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1
Değişim ve Sürekliliği Algılama	3

Resim – İş dersine ait açıklamalar, Tablo 51’de görülen yirmi iki farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. 1948 İlk Okul Programı Resim-İş dersi açıklamalarında en çok “malzeme kullanma”, “gözlem”, “algılama”, “yaratıcılık”, “algılama”, “analiz etme” ve “planlı çalışma” becerileri yer almaktadır. “Çocuklar okula farklı yeteneklerle gelirler. Birbirinden farklı olan bu yetenekleri besliyecek ve geliştirecek olan öğretmen, öğrencilerini iyice tanımalıdır. Birinci sınıfın ilk resim ödevi ‘sevdiğiniz güzel bir şeyin resmini yapın’ olmalıdır” ifadesi “bireysel farklılıkları algılama”, “yaratıcılık” ve “kendini ifade edebilme” becerileri ile bağdaştırılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 220).

⁹⁷ Bu tablo resim-iş dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 52. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin amaçları bölümünde belirlenen değerler⁹⁸

Değer	f
Sevgi	2
Saygı	1
Çalışkanlık	2
Özgüven	2
Özdenetim	2
İşbirliği	1
Dayanışma	1
Vatanseverlik	1
Milli ve Manevi Değer Benimseme	1
Sorumluluk	1
Yardımlaşma	1
Bağımsızlık	1
Estetik	3
Duyarlılık	2

1948 İlk Okul Programı Resim dersi amaçları içerisinde Tablo 52’de görülen on dört farklı değer yer almaktadır. Programda Resim-İş dersinin beşinci amacı olarak “rasladıkları zorlukları kendi irade ve güçleriyle yenmenin verdiği nefse itimat duygusuyla, öğrencilerin kişiliklerinin bağımsızlığını kazanmalarına, yapıcı ve yaratıcı karakterde yetişmelerine yardım etmek” yer alan ifade “problem çözme”, “bağımsızlık” ve “özgüven” değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948).

⁹⁸ Bu tablo resim-iş dersinin amaçlarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 53. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin açıklamalar bölümünde belirlenen değerler⁹⁹

Değer	f
Sabır	2
Estetik	6
Çalışkanlık	3
Yardımlaşma	1
Duyarlılık	2
Tasarruf	3
Özdenetim	6
Kültürel Miras	3
Milli ve Manevi değerleri benimseme	1
Sorumluluk	3
İşbirliği	2
Temizlik	5
Dayanışma	1
Sevgi	1
Vatanseverlik	1

Tablo 53 incelendiğinde Resim-İş dersi açıklamaları ile on beş farklı değer ilişkilendirilmiştir. En çok “tasarruf” olmak üzere “kültürel miras”, “sabır”, “estetik”, “özdenetim”, “sorumluluk” değerleri dersin açıklamaları ile bağdaştırılmıştır. Dersin açıklamalarında yer alan otuz üçüncü madde “tasarruf”, “temizlik” ve “özdenetim” değerleri ile ilişkilidir. Bu madde “malzemenin ziyan olmamasına, en ufak bir parçasından bile faydalanmaya önem verilmelidir. Boşuna zaman ve enerji harcanmasına da meydan bırakılmamalıdır. Yapılan her iş, en az bir kuvvetle, fakat temiz ve eksiksiz yapılmalıdır. Bütün Resim-İş öğretimi, öğrencilere dikkatli çalışmak ve temiz iş çıkarmak alışkanlığını kazandırmalıdır” (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 230). Bir diğeri ise “kültürel miras”, “milli ve manevi değer benimseme” ve “estetik” değerleri ile bağdaştırılan “Resim-İş derslerinde çevre şartları ve halk sanatları göz önünde bulundurulacak, çevrenin vereceği malzeme, teknik ve motiflerden faydalanılacaktır” maddesidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 228).

⁹⁹ Bu tablo resim-iş dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 54. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin amaçları bölümünde belirlenen yetkinlikler¹⁰⁰

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	2
Aktif Vatandaşlık	1

Tablo 54 incelendiğinde dört farklı yetkinlik Resim-İş dersi amaçları ile bağdaştırılmıştır. Resim dersinin “eşya ve tabiattaki güzelliği görmeye, bulmaya, tasvir etmeye ve yaratmaya sevk ederek çocukların estetik duygularını geliştirmek” amacı “kültürel farkındalık ve ifade” ile ilişkilendirilmiştir. “Aktif vatandaşlık” ile ilişkili olarak “öğrencilere işi sevdirmek, işin değer ve kutsallığını duyurmak, türlü işlerde çalışan insanların çevrelerinin refah ve saadetine nasıl hizmet etmekte olduklarını belirterek onlara karşı öğrencilerin sevgi ve saygı duygularını arttırmak” ifadesi yer alır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s.218).

Tablo 55. 1948 İlkokul programında resim-iş dersinin açıklamalar bölümünde belirlenen yetkinlikler¹⁰¹

Yetkinlik	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	4
Aktif Vatandaşlık	2
Değer Eğitimi	5
Dinleme-Söyleme	5

Tablo 55’de görüldüğü gibi “kültürel farkındalık ve ifade”, “aktif vatandaşlık”, “dinleme-söyleme” ve “değer eğitimi” olmak üzere dört yetkinlik Resim-İş dersinin açıklamaları ile ilişkilendirilmiştir. Programda “aktif vatandaşlık” ile ilişkili olarak “iş eğitimi bir yandan bu derslerin gerçekleştirmeye çalıştığı amaçlara, ana ilkelere yaparak, deneyerek ve yaşayarak varmalarına imkanlar sağlarken, öbür yandan da öğrencileri, ileride üzerlerine sorumlu ödevler yüklenecekleri topluluk hayatına, gerekli iş alışkanlıkları kazanmış, yetenekleri yapıcılığa ve yaratıcılığa yönelmiş etkin

¹⁰⁰ Bu tablo resim-iş dersinin amaçlarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

¹⁰¹ Bu tablo resim-iş dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

birer öge olarak katılmalarına yardım etmelidir” ifadesi görülür (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 230).

4.6.3.2 Müzik dersi

Tablo 56. 1948 İlkokul programında müzik dersinin amaçları bölümünde belirlenen beceriler¹⁰²

Beceri	f
Malzeme kullanma	1
Müziği iletişim dili olarak kullanma	1
Müzik toplum arasındaki bağı görebilme	2
Müziği milli ve manevi değerlerle ilişkilendirebilme	1
Katılımcı Müziksel çalışma	2
İcra ve Yorumlama	1
Yaratıcılık	1
Kendini ifade edebilme	1

Tablo 56’da Müzik dersinin amaçları ile ilişkilendirilen sekiz farklı değer yer almaktadır. 1948 İlk Okul Programı Müzik dersinin amaçları ile “müzik-toplum arasındaki bağı görebilme” ve “katılımcı müziksel çalışma” becerileri ilişkilendirilmiştir. Örneğin, “Okulda, evde ve çevredeki müzik faaliyetlerine çocuğun katılmasını teşvik ederek müziği, çocuğun toplumsallaşmasında ve heyecanları bakımından gelişmesinde bir araç haline getirmeyi” ifadesi “müzik-toplum arasındaki bağı görebilme” ve “katılımcı müziksel çalışma” becerileriyle ilişkilendirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s.261).

¹⁰² Bu tablo müzik dersinin amaçlarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 57. 1948 İlkokul programında müzik dersinin açıklamaları bölümünde belirlenen beceriler¹⁰³

Beceri	f
Malzeme Kullanma	4
Müziği İletişim Dili Olarak Kullanma	1
Müzik Toplum Arasındaki Bağ Görebilme	2
Müziği Milli Ve Manevi Değerlerle İlişkilendirebilme	4
Katılımcı Müziksel Çalışma	6
Deşifre Becerisi	3
Kendini İfade Edebilme	3
Müzik Beden Uyumunu Sağlayabilme	4
İcra ve Yorumlama	7
Mekanı Algılama	1
Kültürel Miras ve Çeşitliliği Geliştirebilme	2
Rol Yapma	2
Değişim ve Sürekliliği Algılama	1
Estetik Duyarlılık	3
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1
Algılama	1
Müzik-Kültür, Tarih, Estetik Arasında Bağ Kurabilme	1

Programda Müzik dersine ait açıklamalar, Tablo 57’de yer alan on yedi farklı beceri ile ilişkilendirilmiştir. Açıklamalarda “icra ve yorumlama” en fazla ilişkilendirilmesi yapılan beceri iken, bunu “katılımcı müziksel çalışma”, “müzik-beden uyumunu sağlayabilme”, “müziği milli ve manevi değerlerle ilişkilendirebilme”, “malzeme kullanma” becerileri takip etmektedir. Müzik dersinin “ilk okulda bir müzik aleti çalan öğrencilere raslamak her zaman mümkündür. Bunlar şarkılara, çalarak katılmalı, diğer çocuklarda da alet çalma hevesi uyandırmalıdır” ifadesi “icra ve yorumlama”, “malzeme kullanma” ve “katılımcı müziksel çalışma” becerileriyle ilişkilendirilmiştir. (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 261).

¹⁰³ Bu tablo müzik dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 58. 1948 İlkokul programında müzik dersinin amaçları bölümünde belirlenen değerler¹⁰⁴

Değer	f
Estetik	1
Sevgi	1
Özgüven	1
Vatanseverlik	1
Milli ve Manevi Değerleri Benimseme	1

Tablo 58’de görüldüğü üzere Müzik dersinin amaçları beş farklı değer ile bağdaştırılmıştır. Programda yer alan Müzik dersinin “çocukta müzik sevgisini ve ritim duygusunu geliştirmek” amacı “sevgi” ve “estetik” değeri ile ilişkilendirilmiştir. “Müzik çalışmaları yoluyla milli birliğin gelişmesine yardım etmek” amacı ile “milli ve manevi değerleri benimseme” ve “vatanseverlik” değerleri arasında bağ kurulmuştur (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948).

Tablo 59. 1948 İlkokul programında müzik dersinin açıklamaları bölümünde belirlenen değerler¹⁰⁵

Değer	f
Estetik	3
Duyarlılık	1
Özgüven	1
İşbirliği	2
Sevgi	2
Milli ve Manevi Değerleri Benimseme	4
Hoşgörü	2
Kültürel Miras	1
Aile Birliğine Önem Verme	1
Bağımsızlık	2
Dostluk	2
Merhamet	1
Vatanseverlik	2
Dayanışma	2

¹⁰⁴ Bu tablo müzik dersinin amaçlarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

¹⁰⁵ Bu tablo müzik dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 59’da görüldüğü gibi on dört farklı değer Müzik dersinin açıklamaları ile ilişkilendirilmiştir. 1948 İlk Okul Programı Müzik dersine göre “Müzik, milleti bir bütün halinde tutan sosyal bağlardan biridir. Bu sebeple ilk okulda ulusal marş, şarkı ve türkülere gereken yer verilecektir” ifadesi “milli ve manevi değerleri benimseme”, “kültürel miras” değerleri ile bağdaştırılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 261). Programın “çocuklarda müzik zevk ve sevgisini uyandırmak, beslemek ve müzik parçaları söylemek isteğini kuvvetlendirmek önemlidir” ifadesi ise “estetik” ve “özgüven” değerleri ile ilişkilendirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 262).

Tablo 60. 1948 İlkokul programında müzik dersinin amaçları bölümünde belirlenen yetkinlikler¹⁰⁶

Yetkinlik	f
Müzik Kültürü	1
Dinleme-Söyleme	1

Tablo 60 incelendiğinde iki farklı yetkinlik müzik dersinin amaçları ile ilişkilendirilmiştir. “Müzik kültürü” ve “dinleme-söyleme” yetkinlikleri ile ilişkili olarak “her çocuğu, ilgi ve yeteneğine göre şarkı söylemeye, bir müzik aleti çalmaya, bir müzik parçası dinlemeye, ritmik çalışmalara ve yaratıcı faaliyetlere katılmaya teşvik etmek” ifadesi görülür (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 260).

Tablo 61. 1948 İlkokul programında müzik dersinin açıklamaları bölümünde belirlenen yetkinlikler¹⁰⁷

Yetkinlik	f
Müzik Kültürü	4
Dinleme-Söyleme	5
Kültürel Farkındalık ve İfade	1
Değer eğitimi	4

Tablo 61’de görüldüğü gibi Müzik dersi açıklamalarında üç farklı yetkinlik görülür. Açıklamalar incelendiğinde “Müzik derslerinin çeşitli etkinlikler halinde yürütmesini sağlamak için; piyano, armonium, akordeon, keman, mandolin, bağlama, ses

¹⁰⁶ Bu tablo müzik dersinin amaçlarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

¹⁰⁷ Bu tablo müzik dersinin açıklamalarından yola çıkarak tarafımızca oluşturulmuştur.

merdivenleri gibi türlü araçlardan faydalanılmalıdır.” ifadesi “dinleme – söyleme” yetkinliği ile ilişkilendirilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s. 262).

4.7 İlkokul Programlarının Beceri, Değer ve Yetkinlik Açısından Karşılaştırılması

Cumhuriyet Dönemi ilkokul programlarında resim, el-ışi/resim-ış ve müzik dersi öğretim programlarında aşağıdaki bölümlerin yer aldığı görülmüştür:

Tablo 62. Cumhuriyet dönemi ilkokul programlarında resim, el-ışi/resim-ış ve müzik dersi incelenen bölümler¹⁰⁸

1924	1926	1936	1948
Konular	Hedefler	Hedefler	Amaçlar
	Dikkat edilecek hususlar	Direktifler	Açıklamalar
	Konular		İş ders konuları

Programlarda sanat eğitimi ile doğrudan ilişkili derslerin öğretim programlarında her bir amaç/hedef/direktif ve/veya açıklama bölümü için beceri, değer ve yetkinlik ilişkilendirmesi bulgular bölümünde yapılmıştır. Bulgulardan yola çıkarak şu sonuçlara ulaşabiliriz:

Resim-ış dersi kapsamında 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programı’nda herhangi bir beceri ilişkilendirilmemiştir. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı’nda Resim ve Elishleri dersleri toplamında 19 farklı beceri, 1936 İlkokul Programı’nda Resim – İş dersi toplamda 21 farklı beceri ve 1948 İlk Okul Programı Resim – İş dersinde toplamda 22 farklı beceri ile ilişkilendirme yapılmıştır.

¹⁰⁸ Tabloda programların araştırmaya dahil kısımları gösterilmiştir.

Tablo 63. Resim iş dersi öğretim programlarında beceriler¹⁰⁹

1926	f	1936	f	1948	f
Malzeme Kullanma	21	Malzeme Kullanma	31	Malzeme Kullanma	43
Gözlem	20	Gözlem	16	Gözlem	18
Yaratıcılık	14	Kendini İfade Edebilme	14	Algılama	13
Algılama	7	Algılama	11	Yaratıcılık	10
Estetik Duyarlılık	5	Yaratıcılık	9	Estetik Duyarlılık	8
Kendini İfade Edebilme	4	İletişim	5	Kendini İfade Edebilme	7
Mekânı Algılama	4	Estetik Duyarlılık	5	Analiz Etme	7
Analiz Etme	3	Planlı Çalışma	5	Planlı Çalışma	7
Sentez	3	Sentez	5	İletişim	5
Değişim ve Sürekliliği Algılama	2	Mekânı Algılama	4	Sentez	5
El-Göz-Beyin Koordinasyonu	2	Değerlendirme	4	Değerlendirme	4
Sağlayabilme					
Planlı Çalışma	2	Analiz Etme	3	Bireysel Farklılıkları Algılama	4
Konum Analizi	2	Bireysel Farklılıkları Algılama	3	Eleştirel Düşünme	3
Bağımsız Düşünme	1	Eleştirel Düşünme	2	Mekânı Algılama	3
Eleştirel Düşünme	1	Değişim ve Sürekliliği Algılama	2	Değişim ve Sürekliliği Algılama	3
Karar Verme	1	Kanıt Kullanma	1	Problem Çözme	2
Problem Çözme	1	El-Göz-Beyin Koordinasyonu	1	El-Göz-Beyin Koordinasyonu	1
		Sağlayabilme		Sağlayabilme	
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	2	Rol Yapma	1	Rol Yapma	1
		Problem Çözme	1	Karar Verme	1
		Karar Verme	1	Kanıt Kullanma	1
		Konum Analizi	1	Konum Analizi	1
				Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1

¹⁰⁹ Ders programlarında resim iş dersi ile ilgili belirlenen beceriler doğrultusunda tarafımızca hazırlanan tablo.

Tablo 63'te görüldüğü üzere 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı'nda en çok “malzeme kullanma” becerisi ön plana çıkmaktadır. “Gözlem” ve “yaratıcılık” takip etmektedir. “algılama”, “estetik duyarlılık”, “kendini ifade edebilme”, “mekânı algılama”, “analiz etme” ve “sentez” de ön plana çıkan diğer becerilerdir. Tablo 63'e bakıldığında 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programında Resim-elîşleri dersinde yer alan “bağımsız düşünme” becerisi, 1936 İlkokul ve 1948 İlk Okul Programlarında Resim – İş dersi kapsamında herhangi bir ifade ile bağdaştırılmamıştır.

1926 İlk Mektepler Müfredat Programı Resim-elîşleri “bağımsız düşünme” becerisi “kendisini serbest bırakınca her çocuk resim yapar. Fakat muayyen kaideler altında resim yapmağa icbar edilince heves ve alakası kaçar. Buna binaen çocuğun muhayyilesine vüs'at¹¹⁰ veren, onun ibda kudretini inkişaf ettiren insan, hayvan, nebat ve eşya resimlerini yapmak hususunda kendisini serbest bırakmalıdır” ifadesi ile ilişkilendirilmiştir (Maarif Vekaleti, 1930, s.111). Ancak 1936 ve 1948 ilkokul programlarında bağımsız düşünme becerisi tespit edilememiştir. Tam aksine 1936 ve 1948 ilkokul programlarında öğretmenlerden çocukların seviyesine uygun olarak seçecekleri bir resmi yapmasına izin vermeleri istenmiştir. Fakat çocukları serbest bırakma konusundaki tutum bu programlarda bulunmamaktadır. Örneğin; 1936 İlkokul Programı Resim-İş dersinin açıklamalarında “muhtelif mevzuları istekle ve maharetle yapan çocuklar vardır: (Hayvan, insan, çiçek, ağaç ve nakil vasıtalarının resmini yapanlar). Buna göre alınacak mevzuları çeşitlendirmek, her çocuğun hususiyetine ve isteğine göre resim mevzuları bulunmasına dikkat gerektir. Bir çocuğun daima bir mevzua dair resim yapmasına da izin verilmemelidir” ifadesi yer alır (Kültür Bakanlığı A, 1936, s. 189). Aynı ifade 1948 İlk Okul Programı Resim – İş dersi açıklamalarında “çeşitli konuları, istekle ve maharetle yapan çocuklar – hayvan, insan, çiçek, ağaç ve taşıtların resmini yapanlar – vardır. Buna göre alınacak konuları çeşitlendirmek, her çocuğun özelliğine ve isteğine göre resim konuları bulunmasına dikkat etmek gerektir. Bir çocuğun daima bir konu üzerinde resim yapması uygun değildir” şeklindedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948, s.221).

¹¹⁰ Genişlik.

1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında pek çok ifadeyle ilişkilendirilen “yaratıcılık” becerisi Tablo 68’de görüldüğü üzere 1936 ve 1948 programlarında daha az vurgulanmıştır. Bu yorum tabloda yer alan “gözlem” becerisi için de geçerlidir. 1936 ve 1948 ilkokul programlarının Resim-İş dersi hedef, amaç ve açıklama, direktifleri incelendiğinde yer alan ifadelerin büyük ölçüde aynı olduğu görülmektedir. Tablo 68’de ulaşılan bir diğer bilgi “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisi 1926 Programındaki ifadelerle ilişkilendirilirken 1936 Programında bu beceri tespit edilememiştir. 1948 Programı Resim- İş çerçevesinde bu beceri ile ilgili vurgu yeniden programa dahil edilmiştir.

1936 İlkokul Programı Resim-İş dersi için tespit edilen “iletişim”, “değerlendirme”, “bireysel farklılıkları algılama”, “kanıt kullanma” ve “rol yapma” becerilerinin önceki programda yer almadığı Tablo 68’de görülmektedir. 1936 İlkokul Programı Resim-İş dersi hedef ve açıklamalarında geçen ifadeler ile ilişkilendirilen tüm becerilerin 1948 İlkokul Programı Resim –İş dersinde yer alan ifadeler ile bağdaştığı görülür. 1948 İlkokul Programı Resim-İş dersi kapsamında önceki programlarla kıyaslandığında beceriler açısından 1926 İlk Mektepler Müfredat Programına ve 1936 İlkokul Programına göre artış olmuştur.

Tablo 63’ten yola çıkarak, 1936 İlkokul Programı Resim-İş dersinde “kendini ifade edebilme”, “algılama”, “planlı çalışma” ve “sentez” becerileri 1926 Programına nazaran daha fazla ilişkilendirilmiştir. 1948 İlkokul Programında ise “kendini ifade edebilme” becerisi daha az ön planda iken, “yaratıcılık”, “algılama”, “gözlem”, “planlı çalışma” ve “analiz etme” becerileri ile ilgili bağdaştırmada artış görülür.

Tablo 63’te görüldüğü üzere, “malzeme kullanma” becerisinin ilgili programların Resim-İş dersi amaç/hedef/direktif ve/veya açıklama ifadeleri ile ilişkilendirmede birbirini takip eden ilkokul programlarında sürekli arttığı görülür.

1936 ve 1948 ilkokul programlarında Resim-İş dersi ile ilişkilendirilmiş olan “bireysel farklılıkları algılama” becerisinden bahsedilirken “bireysel farklılıklar” denilince ilk akla gelenler zeka, yetenek, kişilik özellikleri ve öğrenme stili” olduğu dikkat edilmesi gereken bir noktadır (Gömlüksiz ve Kan, 2007, s. 64). Bu anlamda Tablo 63’te yer

alan beceri listeleri dikkate alındığında ilkököl programlarının tümünde “çoklu zeka kuramı” anlayışının benimsendiğini söylemek mümkündür. Çoklu zeka kuramı dokuz farklı zeka türünü bir arada ele almaktadır. Bunlar “‘sözel/dilbilimsel zekâ’, ‘mantıksal/matematiksel zekâ’, ‘görsel/uzamsal zeka’, ‘müzikal/ ritmik zeka’, ‘bedensel/duyudevimsel zeka’, ‘kişilerarası/sosyal zeka’, ‘özedönük/kişisel zekâ’, ‘doğa zekası’ ve ‘varoluşçu zeka’ türleridir.” (Gürel ve Tat, 2010, s. 346).

Tablo 63’e dikkat edildiğinde programlarda Resim-İş dersi amaç/hedef/direktif ve/veya açıklama ifadeleri ile ilişkilendirme sonucunda genel olarak 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı’nda toplam *f* 70 beceri bağdaştırılmıştır. Bu beceri ilişkilendirmesi 1936 İlkökököl Programında toplam *f* 94 iken 1948 İlk Okul Programında toplam *f* 105 olarak karşımıza çıkmaktadır. 1936 ve 1948 Programlarının Resim – İş dersi bağlamında birbirine yakın açıklama ve ifadeler kullandığı görülür. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı Resim – İş dersi ile 1936 İlk Okul Programı Resim – İş dersi arasında en büyük farklılık “malzeme kullanma”, “yaratıcılık” ve “gözlem” becerilerindedir. 1936 İlkökököl Programı ile 1948 İlkökököl Programı Resim-İş dersi beceri ilişkilendirilmesi açısından iki program arasında en çok değişiklik “malzeme kullanma” ve “kendini ifade edebilme” becerilerinde görülse de verilerin toplamında önemli bir ayrılık göze çarpmaz.

Tablo 63’te görüldüğü üzere tüm programlarda “gözlem”, “el-göz-beyin koordinasyonu sağlayabilme”, “planlı çalışma”, “konum analizi”, bağımsız düşünme”, “eleştirel düşünme”, “karar verme”, “problem çözme”, “sentez”, “değerlendirme”, “analiz etme” ve “kanıt kullanma” becerileri, sadece Resim – İş dersi için tespit edilmiştir.

Müzik dersi konuları kapsamında 1924 programında herhangi bir beceri tespiti yapılamamıştır. 1926 programında toplamda 14 farklı beceri, 1936 programında toplamda 18 farklı beceri ve 1948 programında toplamda 19 farklı beceri ile ilişkilendirme yapılmıştır.

Tablo 64. Müzik dersi öğretim programlarında beceriler ¹¹¹

1926	f	1936	f	1948	f
Algılama	8	İcra ve Yorumlama	8	İcra ve Yorumlama	8
İcra ve Yorumlama	6	Müzik-Toplum Arasındaki Bağ Görebilme	7	Katılımcı Müziksel Çalışma	8
Değişim ve Sürekliliği Algılama	3	Katılımcı Müziksel Çalışma	6	Müziği Milli ve Manevi Değerler ile İlişkilendirebilme	5
İletişim	3	Müziği İletişim Dili Olarak Kullanma	6	Malzeme Kullanma	5
Kendini İfade Edebilme	2	Algılama	5	Kendini İfade Edebilme	4
Malzeme Kullanma	2	Kendini İfade Edebilme	5	Müzik-Beden Uyumu Sağlayabilme	4
Estetik Duyarlılık	1	Müzik-Beden Uyumu Sağlayabilme	5	Müzik-Toplum Arasındaki Bağ Görebilme	4
Deşifre Becerisi	1	Estetik Duyarlılık	4	Deşifre Becerisi	3
Katılımcı Müziksel Çalışma	1	Müziği Milli ve Manevi Değerler ile İlişkilendirebilme	4	Estetik Duyarlılık	3
Mekanı Algılama	1	Yaratıcılık	2	Kültürel Miras ve Çeşitliliği Geliştirme	2
Müzik-Beden Uyumu Sağlayabilme	1	Malzeme Kullanma	2	Müziği İletişim Dili Olarak Kullanma	2
Müziği İletişim Dili Olarak Kullanma	1	Müzik-Kültür, Tarih, Estetik Arasında Bağ Kurabilme	1	Rol Yapma	2
Müzik-Toplum Arasındaki Bağ Görebilme	1	Değişim ve Sürekliliği Algılama	1	Algılama	1
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1	Deşifre Becerisi	1	Değişim ve Sürekliliği Algılama	1
		İletişim	1	Mekanı Algılama	1
		Rol Yapma	1	Yaratıcılık	1
		Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	1
		Mekanı Algılama	1	Müzik-Kültür, Tarih, Estetik Arasında Bağ Kurabilme	1
				Bireysel Farklılıkları Algılama	1

¹¹¹ Ders programlarında müzik dersi ile ilgili belirlenen beceriler doğrultusunda tarafımızca hazırlanan tablo.

Tablo 64’e bakıldığında en çok “algılama” ile “icra ve yorumlama” becerileri 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında Müzik dersine ait ifadeler ile ilişkilendirilmiştir. Tablo genelinde programlarda Müzik dersine ait ilişkilendirmelerde “icra ve yorumlama” becerisinin en çok bağdaştırılan beceri olduğu görülür. Her bir program için bu beceri açısından yeterli alan sağlandığı söylenebilir. Ancak “algılama” becerisinin programlarda giderek varlığını kaybettiği görülür.

Tablo 64 dikkatli incelendiğinde 1936 ve 1948 İlkokul Programlarında Müzik dersi ile ilişkilendirilen becerilerin daha dengeli bir dağılım gösterdiği söylenebilir. Ayrıca 1926 programına kıyasla 1936 ve 1948 ilkokul programlarında müzik dersine özgü becerilerin ön planda olduğu açıktır.

Tablo 64’te 1936 İlk Okul Programı Müzik dersi ile ilgili en çok “icra ve yorumlama” dan sonra sırasıyla “müzik-toplum arasındaki bağı görebilme”, “katılımcı müziksel çalışma”, “müziği iletişim dili olarak kullanma”, “algılama” “kendini ifade edebilme”, “müzik-beden uyumu sağlayabilme”, “estetik duyarlılık” ve “müziği milli ve manevi değerler ile ilişkilendirebilme” becerileri ile bağ kurulmuştur.

Tablo 64’ün 1926 ve 1936 ilkokul programları ile ilgili verdiği bir diğer bilgi ise “müziği milli ve manevi değerler ile ilişkilendirebilme”, “müzik – kültür, tarih, estetik arasında bağ kurabilme”, “yaratıcılık ve “rol yapma” becerileri hakkındadır. Bahsedilen beceriler 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı Müzik dersinin hedef veya dikkat edilecek hususlarında bağdaştırılmamıştır. Tablo 69’daki veriler doğrultusunda bu becerilerin, 1936 İlkokul Programında yer almaya başladığı görülür.

Tablo 64’te görüldüğü gibi 1948 İlkokul Programı Müzik dersinin amaç ve açıklamaları ile ilişkilendirilen becerilerin “icra ve yorumlama” dan sonra sırasıyla “katılımcı müziksel çalışma”, “müziği milli ve manevi değerler ile ilişkilendirebilme”, “malzeme kullanma”, “kendini ifade edebilme”, “müzik- beden uyumu sağlayabilme”, “müzik-toplum arasındaki bağı görebilme”, “deşifre becerisi” ve “estetik duyarlılık” olduğu görülür. Bu bilgiler doğrultusunda “malzeme kullanma” becerisinin programlarda zamanla daha ön plana çıktığı söylenebilir.

Tablo 64’te programlar ile ilgili ulaşılan bir diğer bilgi ise daha önceki programlarda ilişkilendirilmeyen “kültürel miras ve çeşitliliği geliştirme” becerisinin 1948 İlkokul Programı Müzik dersinde yer almasıdır. İlkokul programlarında belli başlı beceriler hem Müzik hem de Resim dersi için tespit edilmiştir. Ancak “icra ve yorumlama”, “katılımcı müziksel çalışma”, “müziği iletişim dili olarak kullanma”, “müzik toplum arasındaki bağı görebilme”, “müzik – beden uyumu sağlayabilme”, “müziği milli ve manevi değerler ile ilişkilendirebilme”, “müzik – kültür, tarih, estetik arasında bağ kurabilme” ve “deşifre becerisi” gibi beceriler ilkokul programlarında sadece Müzik dersi için tespit edilmiştir.

Tablo 69’da yer alan beceriler incelendiğinde, Müzik dersinde toplamda en çok beceri ilişkilendirme 1936 İlkokul Programı’nda {f 61} yapılmıştır. Toplam beceri ilişkilendirme sırası 1948 İlk Okul Programı {f 57}, 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı {f 32} olarak devam etmektedir. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı {f 32} ile 1936 İlkokul Programında {f 61} Müzik dersinde ilişkilendirilen toplam beceri açısından dikkat çekici bir fark olmasına rağmen, 1936 İlkokul Programı {f 61} ile 1948 İlk Okul Programı {f 57} arasında önemli bir değişiklik ortaya çıkmamaktadır.

Resim-iş dersi kapsamında 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programında herhangi bir değer tespiti yapılamamıştır. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında Resim ve Elishleri dersleri toplamında 13 farklı değer, 1936 İlkokul Programında Resim – İş dersinde toplam 13 farklı değer ve 1948 İlkokul Programında Resim – İş dersinde toplamda 18 farklı değer ile ilişkilendirme yapılmıştır.

Tablo 65. Resim iş dersi öğretim programlarında değerler¹¹²

1926	f	1936	f	1948	f
Estetik	8	Estetik	7	Estetik	8
Çalışkanlık	5	Temizlik	5	Özdenetim	8
Özdenetim	4	Tasarruf	3	Çalışkanlık	5
Temizlik	3	Duyarlılık	2	Temizlik	5
İşbirliği	2	Sorumluluk	2	Duyarlılık	4
Yardımlaşma	2	Sabır	2	Sorumluluk	4
Dayanışma	1	Çalışkanlık	1	İşbirliği	3
Kültürel Miras	1	İşbirliği	1	Kültürel Miras	3
Milli ve Manevi Değer Benimsene	1	Kültürel Miras	1	Sevgi	3
Sevgi	1	Milli ve Manevi Değer benimseme	1	Tasarruf	3
Sorumluluk	1	Sevgi	1	Dayanışma	2
Tasarruf	1	Özdenetim	1	Milli ve Manevi Değer Benimseme	2
Vatanseverlik	1	Vatanseverlik	1	Özgüven	2
				Sabır	2
				Yardımlaşma	2
				Vatanseverlik	2
				Bağımsızlık	1
				Saygı	1

¹¹² Ders programlarında resim - iş dersi ile ilgili belirlenen değerler doğrultusunda tarafımızca hazırlanan tablo.

Tablo 65'te yer alan tüm programlarda Resim-İş dersi kapsamında yapılan bağdaştırmalarda en çok “estetik” değeri ön plana çıkmıştır. Tablo 65'te görüldüğü üzere 1926 programı Resim – Elişleri dersine ait hedef ve dikkat edilmesi gerekenler bölümünde ilişkilendirilmiş olan değerlerden “yardımlaşma” ve “dayanışma” değerleri 1936 İlkokul Programında tespit edilememiştir.

Tablo 65'te görüldüğü üzere “milli ve manevi değerleri benimseme” ve “kültürel miras” değerleri tüm ilkokul programlarında tespit edilmiştir. Ancak bahsedilen değerler en çok 1948 İlk Okul Programı'nda ön plandadır.

Bu karşılaştırma sonucunda 1936 Programında $\{f\ 28\}$ 1926 Programına $\{f\ 31\}$ göre Resim-İş dersine ait değerlerde daha az ilişkilendirme yapıldığı görülür. Tablo 65'teki bilgilere göre “duyarlılık” ve “sabır” değerleri ilk defa 1936 İlkokul Programı Resim – İş dersi için tespit edilmiştir.

Tablo 65'te 1948 İlkokul Programına ayrılan bölüm incelendiğinde Resim – İş dersi kapsamında en çok “estetik” ve “özdenetim” değerleri amaç ve açıklamalar ile ilişkilendirilmiştir. Bu değerleri “çalışkanlık”, “temizlik”, “duyarlılık” ve “sorumluluk” değerleri takip etmektedir. Ayrıca Tablo 65'e göre 1926 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda var olan ancak 1936 İlkokul Programı'nda ilişkilendirilmemiş olan “dayanışma” ve “yardımlaşma” değerleri, 1948 İlk Okul Programı Resim-İş dersi amaç ve açıklamaları ile bağdaştırılmıştır. Bu tabloda yer alan bilgiler doğrultusunda 1948 Programı Resim – İş bağlamında ortaya çıkan yeni değerlerin “özgüven”, “bağımsızlık” ve “saygı” olduğu görülür.

Tablo 65 vasıtasıyla ulaşılan bir diğer bilgi ele alınan programlarda “tasarruf”, “yardımlaşma”, “temizlik”, “özdenetim”, “sorumluluk” ve “sabır” değerleri sanat eğitimi kapsamında yer alan derslerden sadece Resim – İş dersi ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 65 ile ulaşılan bir diğer bilgi Resim - İş dersi ile ilgili olarak 1948 Programında önceki programlara kıyasla ifade/değer ilişkilendirmesinde önemli bir f artışı olduğudur. 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı Resim-Elişleri dersinin hedef ve dikkat edilmesi gerekenler hususunda $f\ 31$, 1936 İlkokul Programı Resim – İş dersi

hedef ve direktiflerinde *f* 28, 1948 İlk Okul Programı Resim – İş amaç ve açıklamalarında *f* 60 ifade/değer ilişkilendirmesi yapılmıştır.

Müzik dersi kapsamında 1924 programında herhangi bir değer tespiti yapılamamıştır. 1926 programında toplamda 3 farklı değer, 1936 programında toplamda 11 farklı değer ve 1948 programında toplamda 14 farklı değer ile ilişkilendirme yapılmıştır.

Tablo 66. Müzik dersi öğretim programlarında değerler¹¹³

1926	f	1936	f	1948	f
Estetik	3	Estetik	5	Milli ve Manevi Değer benimseme	5
Duyarlılık	1	Milli ve Manevi Değer Benimseme	4	Estetik	4
İşbirliği	1	Dayanışma	3	Özgüven	3
		Sevgi	3	Sevgi	3
		Dostluk	2	Vatanseverlik	3
		Vatanseverlik	2	Bağımsızlık	2
		Aile Birliğine Önem Verme	1	Dostluk	2
		Bağımsızlık	1	Hoşgörü	2
		Duyarlılık	1	İşbirliği	2
		Kültürel Miras	1	Dayanışma	2
		Merhamet	1	Aile Birliğine Önem Verme	1
				Duyarlılık	1
				Kültürel Miras	1
				Merhamet	1

¹¹³ Ders programlarında müzik dersi ile ilgili belirlenen değerler doğrultusunda tarafımızca hazırlanan tablo.

Tablo 66’da ele alınan tüm programlarda Müzik dersinde en çok ilişkilendirilmiş değerler arasında “estetik” yer alır. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında “duyarlılık” ve “işbirliği” değeri dışında herhangi bir ilişkilendirme yapılmamıştır. 1936 İlkokul Programı’nda Müzik dersine ait hedef, açıklama ve direktifler ile en çok “estetik”, “milli ve manevi değerleri benimseme”, “dayanışma”, “sevgi”, “dostluk” ve “vatanseverlik” değerleri bağdaştırılmıştır. 1948 İlkokul Programı Müzik dersi amaç ve açıklamalara ait ilişkilendirmelerde en çok “milli ve manevi değerleri benimseme” değeri görülürken, “estetik” değeri onu takip etmektedir. Bu değerlerin dışında, sırasıyla “özgüven”, “sevgi”, “vatanseverlik”, “bağımsızlık”, “hoşgörü”, “işbirliği” ve “dayanışma” değerleri 1948 İlk Okul Programı Müzik dersinde ilişkilendirilmiştir.

Tablo 66’ya göre 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı Müzik dersi ifadeleri ile bağdaştırılmış olan “işbirliği” değeri, 1936 İlkokul Programı Müzik dersinde herhangi bir ifade ile doğrudan ilişkilendirilmemiştir. Tablo 66’da 1936 İlkokul Programına ayrılan bölüm incelendiğinde “milli manevi değerleri benimseme”, “dayanışma”, “sevgi”, “dostluk”, “vatanseverlik”, “aile birliğine önem verme”, “bağımsızlık”, “kültürel miras” ve “merhamet” değerlerinin ilişkilendirilmiş olduğu görülür. Bu değerler arasında “aile birliğine önem verme” değeri tüm programlarda sanat eğitimi alanındaki derslerde ilk defa ilişkilendirilmiştir.

Tablo 66’da 1948 İlk Okul Programı Müzik dersi ile ilgili olarak ilişkilendirilmiş değerler incelendiğinde en çok “milli ve manevi değerleri benimseme” ve “estetik” değerleri bağdaştırılmıştır. Tabloya göre 1948 İlk Okul Programında, 1926 İlk Mekteblerin Programında ilişkilendirilmiş ancak 1936 İlkokul Programında herhangi bir ifade ile bağdaştırılamayan “işbirliği” değeri tekrar Müzik dersine ait ifade/değer ilişkilendirmesinde yer alır. Tablo 66 ile ulaşılan bir diğer bilgi, 1948 İlk Okul Programında, önceki programlarda bağdaştırılmamış olan “özgüven” ve “hoşgörü” değerleri Müzik dersi kapsamında ilişkilendirilmiştir. İncelenen programlarda sanat eğitimi alanında ele alınan dersler kapsamında ifade/değer ilişkilendirmesinde “hoşgörü” ilk defa bağdaştırılmıştır. Bu değer yanısıra Tablo 66’da görüldüğü üzere “merhamet”, “dostluk” ve “aile birliğine önem verme” değerleri tabloda incelenen tüm

programlar doğrultusunda, sanat eğitimi kapsamında ele alınan derslerden sadece Müzik dersinde ilişkilendirilmiştir.

Tablo 66’da görüldüğü üzere tüm programlar incelendiğinde 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı Müzik dersinde yer alan hedef ve dikkat edilmesi gerekenlere ait ifadelerde toplam ilişkilendirilmiş değer *f* 5 olarak görülür. 1936 Programında toplam *f* 24 iken, 1948 İlk Okul Programında toplam ilişkilendirilmiş değer *f* 32’dir.

Resim-iş dersi kapsamında 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programında Resim ve Elishi derslerinde herhangi bir yetkinlik ilişkilendirilmemiştir. 1926 programında Resim ve Elishi dersleri toplamında 3 farklı yetkinlik, 1936 programında Resim – İş dersinde toplam 4 farklı yetkinlik ve 1948 İlk Okul Programında Resim – İş dersinde toplam 4 farklı yetkinlik ile ilişkilendirme yapılmıştır.

Tablo 67. Resim iş dersi öğretim programlarında yetkinlikler¹¹⁴

1926	f	1936	f	1948	f
Kültürel Farkındalık ve İfade	6	Kültürel Farkındalık ve İfade	6	Kültürel Farkındalık ve İfade	5
Aktif Vatandaşlık	2	Dinleme-Söyleme	5	Dinleme-Söyleme	5
Dinleme - Söyleme	1	Değer Eğitimi	2	Değer Eğitimi	5
		Aktif Vatandaşlık	1	Aktif Vatandaşlık	3

Tablo 67’de ele alınan programların tümünde yapılan Resim-İş dersine ait ifade/yetkinlik ilişkilendirmesinde en çok “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliği yer alır. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında bu yetkinliği “aktif vatandaşlık” ve “dinleme-söyleme” takip eder. Tabloya göre 1936 İlkokul Programı incelendiğinde ilişkilendirilmiş yetkinlikler olarak sırasıyla “dinleme-söyleme”, “değer eğitimi” ve “aktif vatandaşlık” gelir. Tablo 67’de görüldüğü üzere 1948 İlk Okul Programı Resim – İş dersinde “kültürel farkındalık ve ifade”, “dinleme – söyleme” ve “değer eğitimi” eşit ilişkilendirilmiştir. Bu değerleri “aktif vatandaşlık” takip etmektedir.

Tablo 67’den yola çıkarak tüm programlarda Resim – İş dersi ile ilgili olarak “kültürel farkındalık ve ifade”, “dinleme – söyleme” ve “aktif vatandaşlık” yetkinliklerinin ön

¹¹⁴ Ders programlarında resim-iş dersi ile ilgili belirlenen yetkinlikler doğrultusunda tarafımızca hazırlanan tablo.

planda olduğu görülür. “Değer eğitimi” yetkinliği sadece 1926 Programı Resim – Elishleri dersinde ilişkilendirilmemiştir.

Tablo 67’den elde edilen bir diğer bilgi ise, “aktif vatandaşlık” değeri, tabloda yer alan tüm programlarda sanat eğitimi alanında ele alınan derslerde sadece Resim – İş dersinde ilişkilendirilmiştir.

Tablo 67’de yer alan tüm programlar incelendiğinde 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programı Resim-Elishleri dersinde yer alan hedef ve dikkat edilmesi gerekenlere ait ifadelerde ilişkilendirilmiş yetkinlik *f* 9 olarak görülür. 1936 İlkokul Programında toplam *f* 14 iken, 1948 İlk Okul Programında toplam ilişkilendirilmiş yetkinlik *f* 18’dir.

Müzik dersi konuları kapsamında 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programında herhangi bir yetkinlik tespit edilememiştir. 1926 İlk Mekteblerin Müfredat Programında toplamda 4 farklı yetkinlik, 1936 İlkokul Programında toplamda 4 farklı yetkinlik ve 1948 İlk Okul Programında toplamda 4 farklı yetkinlik ile ilişkilendirme yapılmıştır.

Tablo 68. Müzik dersi öğretim programlarında yetkinlikler¹¹⁵

1926	f	1936	f	1948	f
Dinleme-Söyleme	11	Dinleme-Söyleme	20	Dinleme-Söyleme	6
Kültürel Farkındalık ve İfade	2	Kültürel Farkındalık ve İfade	9	Müzik Kültürü	5
Değer Eğitimi	1	Müzik Kültürü	6	Değer Eğitimi	4
Müzik Kültürü	1	Değer Eğitimi	2	Kültürel Farkındalık ve İfade	1

Tablo 68’de görüldüğü üzere ele alınan tüm programlarda Müzik dersinde en çok “dinleme-söyleme” yetkinliği ilişkilendirilmiştir. Bu tabloda verilen bilgiler doğrultusunda bütün programlarda Müzik dersinde sadece “dinleme – söyleme”, “kültürel farkındalık ve ifade”, “değer eğitimi” ve “müzik kültürü” yetkinlikleri ilişkilendirilmiştir.

¹¹⁵ Ders programlarında müzik dersi ile ilgili belirlenen yetkinlikler doğrultusunda tarafımızca hazırlanan tablo.

Tablo 68’de yer alan programlar arasında Müzik dersinde en çok yetkinlik ilişkilendirmesi 1936 İlkokul Programında yapılmıştır. 1948 İlk Okul Programında ise Müzik dersinde yapılan yetkinlik ilişkilendirmelerinde çok büyük bir düşüş görülür.

1936 İlkokul Programı ile ilgili olarak Tablo 68’in sunduğu bilgiler doğrultusunda “dinleme – söyleme” ve “kültürel farkındalık ve ifade” yetkinliklerinin Müzik dersine ait hedef, açıklama ve direktifler ile ilişkilendirilmesinin ön planda olduğu görülür.

Tablo 68 doğrultusunda “müzik kültürü” yetkinliği incelenen tüm programlar arasında sanat eğitimi bağlamında sadece Müzik dersinde ilişkilendirilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında yetkinliğin alana özgü olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 68 ile ulaşılan bir diğer bilgi 1926 İlkokulların Müfredat Programı Müzik dersinde yer alan hedef ve dikkat edilmesi gerekenlere ait ifadeler ile ilişkili yetkinlik toplamı *f* 15 olarak görülür. Müzik dersinde bağ kurulan yetkinlikler 1936 İlkokul Programında toplam *f* 37 iken, 1948 İlk Okul Programında toplam *f* 16’dır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 1923 ile 1950 yılları arasında ilkokullara yönelik hazırlanmış olan öğretim programları şu şekildedir:

- 1924 İlk Mekteblerin Müfredat Programı
- 1926 İlkmekteblerin Müfredat Programı
- 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı
- 1936 İlkokul Programı
- 1936 Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı
- 1948 İlkokul Programı

Söz konusu programlar dikkate alındığında 1936 yılında köy okulları için hazırlanmış olan taslak program haricinde diğer programların tümünde sanat eğitime yer verilmiştir.

Programlar genel hatlarıyla incelendiğinde 1924 programının Osmanlı’daki ilkokul programlarının devamı olduğu anlaşılmaktadır. 1924’ten sonra eğitim alanında yapılması planlanan inkılaplar doğrultusunda öğretim programları da yeniden yazılmıştır. Bu noktada 1924 yılında Türkiye Eğitim sistemi hakkında inceleme yapmak üzere ülkeye gelen John Dewey’in raporları önemlidir. Bununla birlikte onun raporlarında yer alan ve pragmatizmin yansımaları olarak görülen hususların Osmanlının son dönemlerinde eğitimciler tarafından tartışıldığını da ifade etmek gerekir. Hem bu birikim hem de Dewey’in görüşleri doğrultusunda 1926 yılında yeni bir ilkokul programı hazırlanmıştır. 1926 Programında iş esasına dayalı öğretimin benimseneceği programın mukaddemesinde belirtilmektedir. Programda sanat eğitimi bağlamında resim ve elişleri ile müzik derslerine yer verilmiştir. 1926 Programında resim ve elişleri dersinde beceri bağlamında ön plana çıkan husus “malzeme

kullanma”, “gözlem” ve “yaratıcılık” tır. Bu becerilerle birlikte programda belirlenen değerler ve yetkinlikler dikkate alındığında programın hazırlanmasında pragmatizmin etkisini görmekteyiz. Ayrıca sanat eğitime yönelik derslerin diğer derslerle olan ilişkisine de önem verilmiştir. Bu anlamda disiplinler arası yaklaşımdan söz edilebilir.

Dönem incelendiğinde genel halk nüfusunun dağılımı göz önünde bulundurularak 1927 yılında köy mekteplerine mahsus ayrı bir program hazırlandığı görülmektedir. Bu program incelediğimiz dönem boyunca köy okullarında uygulanmıştır. 1927 Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı dikkate alındığında sanat eğitime yönelik Resim ve elişleri dersine yer verildiği görülmektedir. Müzik dersi programda ayrıca yer almamaktadır. Derslerin başında ve sonunda sadece 20 dakika çocuklara jimnastik ve şarkı söylendirilmesi istenmiştir. Bu anlamda çocukların müzik ile olan bağının koparılmadığı görülür. Sanat eğitimi bağlamında Müzik dersinin programdan tamamen çıkarıldığı söylenemez. Bununla birlikte Müzik dersinin köy çocukları için öğrenmesi elzem dersler arasında kabul edildiği söylenemez. Resim – elişleri dersinde ise köy çocuklarının yakın çevresindeki malzemeleri kullanması ve derste işlerine yarayacak ürünlerin meydana getirilmesi hedeflenmiştir. Resim ve elişleri açısından da gerçek hayatla doğrudan ilişki kurulmasına özen gösterilmiştir. Bu açıdan 1926 İlkokul Programında olduğu gibi bu programda da pragmatizmin yansımaları görülmektedir. Örneğin John Dewey’in raporu incelendiğinde ilkokulların çevre şartları ve ihtiyaçlarına yönelik bir eğitim benimsenmesi önerilir. İlkokullarda çocukların ameli ihtiyaçlarına yönelik ve gündelik hayat tecrübesini temel alan bir eğitim önemli görülür (Dewey, 1939).

Türkiye’de 1930’lu yıllar toplumsal değişimin hızlandığı bir süreci ifade etmektedir. Yine bu doğrultuda öğretim programları güncellenmiştir. Dönem toplumunun %90’a yakın bir bölümünün tarımla uğraşıyor olması yeni kültürü oluşturacak toplumun endüstri yaşamına dahil edilmesinde düzenlemeler gerektirmektedir. Programların düzenlenmesinde hem geçmişte oluşan açıkların, hem de gelecekte duyulan ihtiyaçlara yönelik bir yol izlendiği söylenebilir. Bu durum özellikle 1936 öncesi ilkokul programlarında ön plana çıkmaktadır. Hükümetin bu yöndeki uygulamaları, Cumhuriyetin ilanından itibaren, gelecekte makroekonomik alanda gelişimlerin önünü

açmaya yönelik olduğu düşünülebilir. Bu nedenle dönemin eğitim politikası rasyonel sayılabilecek niteliktedir.

İlkokul programları yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla düzenlenmiştir. 1936 İlkokul Programı hazırlanırken modern terbiye esasları dikkate alınmıştır. Program Cumhuriyet Halk Partisi eğitim programı çerçevesinde derslerin nasıl işleneceğinden dikkat edilmesi gereken noktalara kadar her bir detayı vermektedir (Ergin, 1977, s. 1785).

1936 İlkokul Programı dikkate alındığında programda sanat eğitimi bağlamında Resim-İş ve Müzik derslerine yer verilmiştir. 1936 İlkokul Programına bakıldığında Resim – İş dersi kapsamında “malzeme kullanma” becerisi ön plandayken, önceki programlara kıyasla “gözlem” ve “yaratıcılık” becerilerine daha az yer verilmiştir. Diğer taraftan “iletişim”, “değerlendirme”, “bireysel farklılıkları algılama”, “kanıt kullanma” ve “rol yapma” becerileri ise önceki programda yer almayıp 1936 İlkokul Programı’nda tespit edilmiştir. 1936 İlkokul Programında yine John Dewey’in etkisini görmek mümkündür. Bu anlamda programın felsefe olarak pragmatizmi temel aldığını söyleyebiliriz. Resim-İş dersinde konuların temelini oluşturan malzemeler dikkate alındığında önceki 1936 İlkokul Programı’nın önceki programlardan farklılaştığı görülmektedir. 1936 Resim-İş dersi konularına sınai resimler başlık olarak dahil edilmiştir. Kullanılan malzemeler arasına da sanayi kollarıyla ilişkilendirilebilecek daha teknik malzemeler dahil edilmiştir. Aynı zamanda ilkokula gelen öğrencilerden bireysel farklılıklar açısından teknik ve mühendislik becerisi olanların belirlenebileceği belirtilmektedir. Tüm bunları o yıllarda Türkiye’de devam eden sanayileşme hamlesi ve bu alana yönelik kalifiye eleman ihtiyacı ile ilişkilendirmek mümkündür. Bu hususu, o yıllarda Türk eğitim sistemini incelemek üzere davet edilen yabancı uzman raporlarında da görmek mümkündür. Örneğin Türkiye’ye gelen Amerikan heyetinin raporunda sanayileşmek için sanat mekteplerinin çoğaltılması ve estetik, rekabetçi ürünler imal edebilecek, el becerisi gelişmiş elemanların yetiştirilmesi önerilmiştir (Amerikan Heyeti Raporları, 1939, s.40). Sanat eğitimi alanına giren derslerdeki öğretmen açığının kapatılması da dönemin konularından biri olması, resim, el işi ve müzik derslerinin eğitimde tekrar yerini almaya başladığını gösterir. Birinci maarif şurasında tartışılan konulardan biri resim, el işi ve müzik

derslerinde öğretmen olmak üzere orta muallim mektebinde talebe yetiştirilmesidir. Ancak bu öneri kabul edilmemiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1991a, s. 416).

Türkiye’de 1940’larda pek çok alanda önemli değişimler gerçekleşmiştir. İkinci dünya savaşına sahne olan bu dönem siyasi, iktisadi ve toplumsal anlamda kırılmaları beraberinde getirmiştir. Bu süreçte savaş sonrası evrensel nitelikte demokratikleşme çabalarının olduğu görülür. Bu durum Türkiye’de kendini 1946 yılında çok partili hayata geçişle göstermiştir. Toplum hayatına tesir eden bu değişim ve gelişmeler eğitim programlarının revize edilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kendini 20. yüzyılın ikinci yarısında daha net gösteren Amerika Birleşik Devletleri’nin politik ve demografik etkileri 1946 yılından itibaren görülmeye başlamaktadır. Bu etkiyi 1948 yılı ilköğretim programında görmek mümkündür. Program hem hazırlanması konusunda hem de eğitim amaçları doğrultusunda bu etkiyi göstermektedir (Gültekin, 2020, s. 27-28).

Ülkemizde çok partili dönemin başlamasıyla birlikte eğitim konusunda yeni fikirlerin ortaya çıktığı görülür. Bu bağlamda kendini gösteren konulardan birinin din, demokrasi ve ahlak eğitimi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Gültekin, 2020, s. 28). 1948’e kadar köy mektepleri için 1927 yılında hazırlanmış program uygulanırken, 1948 İlkokul Programı şehir ve köy okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Ancak yine de program içerisinde belli başlı dersler köy çocuklarının ihtiyaçları ve köyün koşulları dikkate alınarak ders çizelgesine yerleştirilmiştir.

1948 İlkokul Programı’nda sanat eğitime yönelik Resim – İş ve Müzik dersleri olduğu görülmüştür. Ancak bulgularda tespit edildiği üzere köy ilkokullarında müzik dersi programın dışında bırakılmış, Tarım – İş dersine ayrıca yer ve önem verilmiştir. 1948 İlk Okul programı 20 yıl boyunca yürürlükte kalarak Cumhuriyet tarihinin en uzun programı olma niteliğine sahiptir. Sanat eğitimi kapsamında programda 1936 Programından farklı olarak 1948 İlk Okul Programı iş konularını detaylarıyla ele almaktadır. Genel anlamda sanat eğitimi çerçevesinden giderek uzaklaşıldığı görülmektedir. Bulgularda elde edilen verilerde bu yöndedir. Bu husus sanat eğitiminde ekonomik amaçların endüstrileşmeye katkısı ile ilişkilidir.

Literatürde 1948 İlkokul Programı'nda kültürel değerler, vatandaşlık, milli kültür, etkinlik, yaparak yaşayarak öğrenme, okul aile işbirliği ve fırsat öğretimi konularının önceki programlara göre daha fazla vurgulandığı ifade edilmiştir (Gültekin, 2020, s. 28). Nitekim 1943 yılında toplanan II. Maarif Şurası'nda okullarda ahlak eğitiminin geliştirilmesi konusunda ilkokullar ile ilgili gerekçeler tartışılmıştır. Bu gerekçelerden biri ahlak eğitiminde estetik duyguların sağladığı faydalar ile öğrencilerin doğayla ve sanat eserleriyle temas ederek güzel hisler yaşamalarıdır. Estetik ve ahlak eğitiminde başarı sağlamak için müzik eğitiminde düzenlemeler yapılması gerektiği belirtilir. Şura bu konuda ilkokul müzik dersinde öğrencilerin yaş ve olgunluklarına göre şarkılar seçilmesini önerir. Şuranın müzik dersi ile ilgili bir diğer önerisi önemli sanatçıların eserlerinin öğrencilere dinletilmesidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1991b s.108 - 114). Ancak sanat eğitimi kapsamında elde edilen bulgulardan yola çıkarak söz konusu vurguların 1926 İlkokulların Müfredat Programı'ndan itibaren hem resim-iş hem müzik dersinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 1936 İlkokul Programı'ndan itibaren “bireysel farklılıkları algılama” becerisine yer verildiği görülmektedir. İncelenen programlarda pedagojik amaçlar kendini gösterirken bunun da zamanla giderek azaldığı görülür. Sanat eğitiminin kültürel amaçları için de aynı durum geçerlidir. 1948 İlkokul Programı'nda ise özellikle “malzeme kullanma” becerisi ön plana çıkmıştır.

Tüm hükümet programları, uygulamaları ve politikaları incelendiğinde, hali hazırda öğretim programlarında yer alan öncelik ve hedeflerden bahsedildiği dikkat çekmektedir. Hatta bu husus yabancı uzman raporlarında da yer bulmuştur. Sanat eğitimi daha çok iş ve meslek kapsamındaki konular etrafında verilmiştir. Bu durum günün koşulları dikkate alındığında anlaşılabilir. Öncelik üretime verilmiştir. Yeri geldiğinde köy okulları örneğinde olduğu gibi sanat eğitimi ile ilişkili derslerin sayısı veya saati azaltılmıştır.

Müzik hususunda dikkat çeken konu ise Osmanlı ile özdeşleşmiş olan “şark musikisi” ya da “alaturka müzik” anlayışının programlarda görülmemesidir (Ergin, 1977, s.1822). Örneğin; 1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı Müzik dersi açısından millilik barındırmaktan ziyade, evlerde söylenen adi ninnilerden dahi kaçınılması gerektiğini belirtir. Sadece ilahilerin söylenmesinde sakınca görmez. 1936 ve 1948

programlarında ise Müzik dersi açısından mahalli nezih ve yöresel parçalardan bahsetse bile müzik eğitiminde prensip olarak batı müziğini temel alır. Seçilecek parçaların da bu tür müziğe yatkın olması istenmektedir.

Cumhuriyetin ilanından 1950'lere kadar hazırlanmış olan ilkokul programlarının analizini yaptığımız bu çalışma araştırmacılar için örnek bir çalışma olarak düşünülebilir. Aynı doğrultuda farklı dönemler araştırmacılar tarafından çalışma konusu yapılabilir. Aynı zamanda günümüz (2023) ile Cumhuriyet'in ilk yılları veya farklı dönemlerde ilkokullardaki sanat eğitiminin durumuna yönelik mukayese ortaya koymak açısından da bu çalışmadan faydalanılabilir.

KAYNAKLAR

- Alp, H. (2017). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de ilköğretim ve müfredat programları (1913-136)*. Atlas Akademik Basım Yayın.
- Akdağ, H. ve Çiydem, E. (2021). Türkiye'deki ilkokul/ilköğretim programlarının felsefi temeller açısından incelenmesi (1924-2018) [Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı]. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6, 52-81. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1010035>
- Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö 1000 – M.S 2015*. Pegem Akademi.
- Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi Tavsiye Kararı. (2018). Brüksel: Avrupa Birliği Konseyi.
- Bogdan, R., C. And Biklen, S., K. (2007). *Qualitative research for education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Budak, L. ve Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilkokul programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 377-393.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı. (1931)* Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Matbaası.
- Ciddi, M. L. (2019). Türkiye'de cumhuriyet öncesi ve sonrası resim eğitiminin gelişimi. *Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 3(2), 62-68.
- Çelenk, S. (2019). Cumhuriyet Dönemi ilköğretim programlarında köy okullarına yönelik düzenlemeler. *İlköğretim Online*, 18(4), 1823-1836.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*. Devlet Basımevi.
- Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. Cilt 5. Eser Matbaası.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N.E. (2009) *How to design and evaluate research in education (7th ed)*. The McGraw-hill.

Gömlüksiz, M. N., & Kan, (2007). Yeni ilköğretim programlarının dayandığı temel ilke ve yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 60-66.

Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar). (2006). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü.

Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). (2018). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Gültekin, M. (Ed.). (2020). *Cumhuriyet dönemi ilkokul programları*. Pegem Akademi Yayınları.

Gürel, E., & Tat, M. (2010). Çoklu zekâ kuramı: Tekli zekâ anlayışından çoklu zekâ yaklaşımına. *Journal of International Social Research*, 3(11), 336-356.

İlk Mekteblerin Müfredat Programı. (r. 1340). İstanbul: Matba-ı Âmire

İlk Mekteblerin Müfredat Programı. (1926). İstanbul: Milli Matbaa

İlk Mekteblerin Müfredat Programı. (1930). Maarif Vekaleti.

İlkokul Programı. (1936). İstanbul: Devlet Basımevi.

İlkokul Programı. (1948). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İstanbul Kültür Sanat Vakfı. (2014). *Türkiye’de sanat eğitimi (yeniden) düşünmek*. <https://www.iksv.org/tr/raporlar/turkiye-de-sanat-egitimini-yeniden-dusunmek>

Kavcar, C. (1981 20-23 Ekim). *Cumhuriyet döneminde müzik eğitimi*. [Bildiri Sunumu]. I. Türk Müziği Kurultayı.

Kayalıoğlu, S. ve Altıntaş, O. (2021). Türkiye’de hükümet programlarının ve milli eğitim şuralarında alınan kararların ilkokul görsel sanatlar dersi öğretim programlarına yansması: 1923-1950. *Milli Eğitim* 50(229), 681-705.

Keskin, B. (2017). 25 Haziran 1327 (1911) yılına ait Sanayi-i Nefise Mektebi’nin talimatnamesi ve ders programı. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(9), 426-445.

Koçer, H.A. (1970). *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*. Milli Eğitim Basımevi.

Kodaman, B. (1980). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Köy Mektepleri İçin Müfredat Programı.* (1927). İstanbul: Devlet Matbaası
- Köy Okulları Müfredat Programı Taslağı.* (1936). İstanbul: Devlet Basımevi.
- Kurt, Ş. (2002). *Kâmûs-ı Türkî Şemseddin Sami.* Çağrı Yayınları.
- Kurtuluş, Y. (2002). “Sanat eğitim hareketi” ve Tonguç. *Eğitim ve Bilim*, 27(123), 31-34.
- Kuşçi, A. (2021). *Türk Eğitim Tarihi (1923-1950).* İksad Yayınları.
- Maarif Vekilliği, (1939). *Amerikan Heyeti Raporundan Maarif İşleri.* Devlet Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1991a). *Birinci Maarif Şurası (17-29 Temmuz 1939).* İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1991b). *İkinci Maarif Şurası (15-21 Şubat 1943).* İstanbul.
- Mahmud Cevad İbnü’ş Şeyh Nâfi. (2002). *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilât ve İcrââtı* (Yayına Haz: M. Ergün, T. Duman, S. Arıbaş ve H. H. Dilaver). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mert, T. (1998). Sanayi-i Nefise Mektebi. *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, 0(48), 45-48.
- Miles, M., B. and Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev. Ed.). Ankara: Pegem.
- Müzik Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar).* (2007). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- Müzik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).* (2018). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Nyquist, F.V. (1929). *Art Education in Elementary Schools.* Baltimore Warwick and York, Inc. (The Mapple Yayınevi baskısı).
- Unat, F.R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış.* Milli Eğitim Basımevi.
- Öksüz, H., & Köksal, Ü. (2018). Amerikan Belgeleri ışığında Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de eğitim. *Gazi Akademik Bakış*, 11(23), 317-351.

- Özsoy, S. (2009). "Turkish modernization," democracy, and education: An analysis from Dewey's perspective. *Educational Science: Theory & Practice*, 9(4), 1925-1931.
- Öztürk, F. (1997). II. Meşrutiyet Dönemi ortaöğretim kurumları ders programlarında sanat eğitimi olarak resim dersi. *Eğitim ve Bilim*, 21(105), 25-36.
- San, İ. (1979). *Sanatsal yaratma, çocukta yaratıcılık*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- San, İ. (1982). Sanat eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(1), 215-226. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000828
- San, İ. (1992). Evrim içinde sanat eğitimi politikaları: Sanat eğitimi – yeni yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 643-652. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000579
- San, İ. (2001). Sanatlar eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 34(1), 33-34. https://doi.org/10.1501/Egifak_00000000048
- Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. (2005). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7)*. (2023). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Sönmez, V. Ve Alacapınar, F. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Ankara: Anı.
- Şahin, M. (1996). *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri (1923-1960)*. [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Şahin, M. (2017). John Dewey's influence on Turkish education system in the early Republic Era. *European Journal Of Education Studies*, 3(6), 622-632.
- Şahin, M. ve Duman R. (2008). Cumhuriyetin yapılanma sürecinde müzik eğitimi. *ÇITAD*, 8(16-17), 259-272.
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. (2015). Ankara: Mesleki Yeterlilik Kurumu.
- Uçan, A. (2002). Türkiye’de çağdaş sanat eğitiminde öğretmen yetiştirme süreci ve başlıca yapılanmalar. *Gazi Üniversitesi*, 0(1), 1-23.

Ünlü, M. ve Dünder, A. (2021). Tanzimat sonrası modernleşme sürecinde Selanik inas rüşdiye mektebi. *OTAM*, 0(50), 207-233.

Yıldız, H. (2016). II. Abdülhamid dönemi'nde kız rüşdiye mektepleri müfredat (öğretim) programları ve kızların eğitimine katkısı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(17), 115-135.

Yolcu, E. (2021). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

